D. O. M. A.

EXERCITATIO PRACTICA Conſcientiæ moderatrix,

In quæſtione:

Utrum Studioſus Theologiæ Salva Conſcientia Theologiæ Studium deſerere & Jurisprudentiæ aut Medicinæ ſe conſecrare poſſit.

Quam

PRÆSIDE

DN. JO. FRID. MAYERO,

S. Theol. Doct. & Prof. Ordin. Alumnor. Electoral. Ephor. Templi OO. SS. qvod ad arcem eſt, Præpoſito Subſtituto &c.

DN. PATRONO ET PRÆCEPTORE pietate omni ætatem devenerando,

Die Februarii,

Solemni diſputationis ritu proponet

BENJAMIN POTZERNE, Sedin. Pomer.

AUCTOR.

WITTEBERGÆ, *Typis MARTINI SCHULTZII.*

[1687]

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

DESCRIPTIO ARGUMENTI.

§. I. *DEus ordinavit status & propagavit* §. II. *qui ex intentione divina discrepant* & §. III. *ad quorum quemlibet interno nutu homines vocat* §. IV. *continet quæstionem ipsam.* §. V. *expendit Subjectum quæstionis modificatum.* §. VI. *exponit internam vocationem ejusque κριτήρια, quorum* §. VII. (1) *amor erga hoc studium.* §. VIII. (2) *ipsa habilitas & aptitudo sufficienti eruditione & præstantibus naturæ donis nixa, ubi simul de apparatu Theologi & præcipuè Oratoris sacri agitur.* §. IX. *negat quæstionem de subjecto ejusmodi ob rationes sequentes: quod illud commutatum studiorum genus arguat* (α) §. X. *præfractam inobœdientiam* (β) §. XI. *concessorum à DEo donorum suppressionem & abusum.* (γ) §. XII. *inconstantiam.* (δ) §. XIII. *leves sæpius causas subesse quæ rejiciuntur, quales* (1) *promotionis mora,* (2.) *fastidium status præsentis.* (3.) *stipendium exiguum &* (4) *contemtus ministrorum verbi: ubi simul Theologiæ dignitas asseritur,* & *acris adhortatio subjicitur ad conjiciendum in constantem adversus S. Theologiam amorem atque ardorem eos, qui ambigui hærent.* §. XIV. *exputat casus, qui svadent ut quis Theologiæ studium deserat utpote defectus internæ vocationis* (2.) *maculæ supervenientes,* (3.) *valetudo quæ muneri certò imparem reddat* (4) *votum parentum atque ipsius hominis studiosi inconsideratum.* §. XV. *recenset exempla virorum Summorum qui Theologiæ studium ob rationes novissime adductas mutarunt, & illorum, qui interna vocatione ducti à studio juris aut medicinæ aut aliis vitæ generibus se ad Theologiam contulerunt.*

ב ש״ש.

§. I.

Apientissimo rerum omnium conditori eidemq; arbitro DEO qvamvis nihil omnino vacuum ab ordine relictum sit, quod non ita tributum, ut cuncta apprime locata convenienter sese excipiant, atqve ita distincta cognoscantur, ut nihilominus inter se conspirent amice; tamen homines potissimum, qvibus dederat divinitatem suam mira qvadam similitudine exscribere, in Societatem coire ejusmodi voluit, in qva statuum diversitate ab invicem disjungerentur. Revocare solent hos divinitus fundatos status ad ternarium numerum, ut vitam Oeconomicam Politicam & Ecclesiasticam complectatur, qvas sano sensu Christiani Hierarchiæ vocabulo indigitant. Jacebant olim in primævo parente Adamo tam regia dignitas, qvam Ecclesiæ flos & conjugii semen: in qvo ipso ut auctoritate instituentis DEI ordinati sunt hi tres status, ita per longævorum Patriarcharum seriem continuati missiq; tandem ab instauratione mundi & reparatione generis humani in secula ad nostram usqve ætatem devenerunt. In familia Patriarcharum occurrit ante omnia conjugium illorum, qvod illi coluerunt ex divino instituto, quo simul Oeconomiam fundabat, & largissima benedictione. De qvo ita Moses *Gen. I. v. 28. Et benedixit eis Deus dixitq; illis: Crescite & multiplicamini.* Oportuit deinceps multiplicatis & à se invicem digredientibus familiis inter ipsos etiã Patriarchas oriri eam societatẽ, qvæ est non jam parentum & liberorum, mariti & uxoris, heri & servi, verum etiam Civium, inter se placitis, institutis & imprimis naturali illo ordine imperandi & parendi sociatorum.

Fuisse

Fuiſſe autem ante diluvium locum imperio Politico facile evincere poterimus, dummodo Sethitas inter & Caanitas diſtingvamus; cujus diſtinctionis fundamentum ſufficit *Judas in Epiſtola Canonica v. 8. 11.* ubi illos qvi κυριότητα ἀθετοῦσι, δόξαν βλασφημοῦσι, dicit *inceſſiſſe* τῇ ὁδῷ τοῦ Κάϊν manifeſto argumento, quod qvi in viis Sethi inceſſerunt, dominatum non repudiarint dignitatibusq́; non maledixerint. Ita ſiquidem conveniebat Deo juſto orbis Judici, ut res humanas interpoſita temperaret æqvitate & pœnis malorum ac nocentium probos & meliores ſecuros redderet. Qva in re ἐξουσίαι, ὑπερέχουσαι & οἱ ἄρχοντες ſunt διάκονοι τοῦ Θεοῦ, ἔκδικοι εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. Rom. XIII. v. 1. 3. 4. Præterea DEus qui Cainum vitæ ſuæ ſecurum reddidit hoc effato: *Qvisqvis occiderit Cainum ſeptulum vindicatur*, Geneſ. IV. v. 15. nonne indicavit, ſe in terris habere vel conſtituere velle *vindicem?* unde & Hebræi diſtingvunt duplicem judicii domum, nullo unquam tempore deficientem, alteram בית דין של מעלן ſeu העליון domum judicii ſuperiorem, cœleſtem ſeu divinam; alteram, בית דין של מתן ſeu התחתון domum judicii inferiorem, ſeu humanam, qvam diſtinctionem comprobat formula juramenti gravisſimi apud Judæos uſitati:

יהיה בחרם פבפ בשני בתי דינים בעליונים ובתחתונים:

de quo vide *Buxtorffium in Lexico Thalmudico* in voce חרם Poſt diluvium ſtatim memoratur Nimrodus filius Chuſi, nepos Chami, Noæ pronepos qvod fuerit *fortisſimus in terris, & fortis in conſpectu Jehovæ venator* Geneſ. X. v. 8. 9. qvare autem *in conſpectu Jehovæ?* hæc nonnullis arriſit ratio, ut conſtaret & primam illam monarchiam, qvæ à filio Nino, qui & Aſſur in ſcriptura dicitur, Aſſyriaca dicta fuit, & tres reliqvas, Medo Perſicam, Græcam atque Romanam a DEO inſtitutas eſſe atque adeo qvatuor ſummorum imperiorum auctorem ſummum DEum agnoſci debere. Qvid? alii Abrahamum, Iſaacum atq́; Jacobum citimæ ve-

tatis Patriarchas *Christos DEI* 1. *Paralipom.* XVI. 1. v. 21. 22. a Davide vocari statuunt. Unde efficere student fuisse eos unctos DEI, adeoq; Reges aut Regum instar: qvod & agnoscit *David Kimchi ad hunc locum* & ex nostris jam olim *Johan. Brentius in explicatione Catechismi p.* 113. ubi analogiam phraseos ostendit ex Esaiæ XLV. 1. quod *Cyrus Persarum Rex unctus* qvoqve *Dei vocetur*. Fuit autem Patriarcharum illorum pars officii facile princeps *judicium*, qvo jus & injurias sui populi discernebant. De qvo DEus ita Abrahamo loqvitur: *Genes.* XVIII. v. 19. *Novi eum, propterea præcepi & filiis suis & domui suæ post se, ut custodiant viam Jehovæ faciantq; justitiam & judicium.* Dubium igitur esse non potest, qvin Patriarchæ suis qvoqve jus dixerint, qvod confirmari potest exemplo Lothi, qvem duo Angeli convenientes in porta sedentem offendebant Genes. XIX. v. 1. quod ipsum fecisse eum ut judicem qvidam Hebræi docent. Post exitum usqve ad adventum Jethronis solus Moses judiciis præfuit, qvod profitetur Jethroni. Exod. XVIII. v. 16. Sed postea eam curam inter principes tribuum ex consilio Jethronis divisit. *Deuteronom.* 1. v. 15. 16. Ordinavit igitur ipse DEus atq; instituit Judices, qui litigantes partes audirent, testes requirerent atq; sententiam pronunciarent. *Deuter.* I. v. 17. *Cap.* 16. v. 18. 19. *Cap.* 17. v. 8. 9. Dedit ipse leges, ad qvarum normam judicium recte debeat administrari. *Exodi* 23. v. 6. *Deuter.* 1. v. 16. *Jesaiæ* I. v. 17. *Jerem.* 22. v. 3. *Amos.* 5. v. 15. Unde *judicis officium Dei* perhibetur esse. *Deuter.* I. v. 18. Et qui personas judicum sustinent serio monentur, *quid agant videant, quod non hominibus* sed *Jovæ judicent, qvi ipsis in re judiciaria sit adfuturus.* 2. *Paralip.* XIX. v. 6. Atque illorum qvoq; judiciorum vigor novi fœderis instrumento confirmatur: siqvidem Christus serio admonet ut qvi *adversarias exercuerunt, in gratiam redeant cum invicem, ne alterum tradat adversarius*

rius judici & judex minstiro atq; is in custodiam detur. Matth. V. v. 25. præterea *arbitrium recusans ad ordinarium amandat judicem. Lucæ. XII. v. 14.* Conf. *Rom. XIII. v. 4.* Ceterum quod ad Theologiam sive statum Ecclesiasticum attinet, sciendum, quod DEus ab exordio mundi certos quosdam homines ad docendi munus vocaverit, Doctoresq; ab Auditoribus distinctos voluerit. In Paradiso sane primus concionandi munere defungebatur ipse DEus, Theologiæ atq; adeo ministerii quoque auctor, qui primævos parentes à perfonato deceptos diabolo ad Spem salutis promisso mulieris semine erigebat, quod serpentis caput contriturum esset: post secuti Doctores, *Adamus, Sethus, Enosus, Kenan, Mahaleel, Jarethus, Henochus, Methusalem, Lamechus*, Genes. V. Dubium enim non est, quin Adamus liberos suos instituerit, qvomodo fiduciam in promisso semine reponere debuerint, exemplo *Caini & Habelis Gen. 4. Temporibus Enosi cœptum est annunciari nomen Jehovæ. Genes. IV. v. 26.* eo quod Caini peccato cultus erat impeditus. Enochum de adventu Christo ad judicium in hanc sententiam: *Venturus est Dominus cum suis sanctis legionibus, ut in omnes judicium exerceat omnesq; eorum impios convincat omniũ, qvæ patraverint impie, factorum, omniumq; qvæ contra eum atrociter dixerint sontes impii*, prædicasse testatur *Judas Epist. v. 14.* Noachum elogio *præconis justitiæ* cohonestat Spir. S. 2. *Pet. II. v. 5.* Post diluvium Patriarchæ instauratæ Ecclesiæ lumina exstiterunt *Sem, Arphachsad, Sala, Heber, Peleg, Regu, Serug, Nahor, Thara* Genes. XI. v. 10. 26. Semum Noæ filium quidam memoriæ prodiderunt fuisse Melchisedechum, cujus mentio fit *Genes. XIV. v. 17. 18.* cui Sacerdotium à Noacho sit commissum, cujusque stirps id decus hæreditarium sibi fecerit & ad ætatem Aaronis transmiserit: quod asseritur auctoritate *Hieronymi, qvæstionibus Hebraicis in Genesin.* Tharam ex-

cepit

cepit Abrahamus summo cum studio ad verum Dei cultum erudiens arcanoqve quasi cum DEO commercio imbutus vide ejus historiam *Genes. XI. usq. ad XXVI.* Ejus ex fratre nepos Lothus concionatus est Sodomæis. *Genes. XIX. v. 14. 2. Petri II, v. 7.* Isaacus pariter atq; Jacobus altaria exstruxerunt & Nomen Domini invocarunt. *Genes. XXVI. v. 25. Cap. XXVIII, v. 20. Cap. XXXV, v. 8.* Cum purior Israelitarum religio superstitione Ægyptiorum idololatrica contaminata esset. *Ezechielis XX, v. 8.* Deus Aaronem Pontificem summum constituit, Sacerdotes atq; Levitas ordinavit. Ordinarii Ministri sub V. T. post datam legem jam inde à Mose usq; ad tempus correctionis fuerunt *Sacerdotes* & *Levitæ*. Inter Sacerdotes, qvi omnes ex tribu Levi & Aaronis familia, eminebant (1.) Pontifices. (2) Principes Sacerdotum. Pontifex unus erat. Principes Sacerdotum erant. XXIV. juxta numerum 24. Classium Sacerdotalium: de quibus *1. Paralipom.* XXIV. conferatur *Voëtius. Polit. Ecclesiast. Part.* II. *Lib.* II. *Tract.* III. *de ministr. Ord. Cap. 1. p. 393.* qui plura in hanc rem dabit. Qvæ ordinatio divina in populo Judaico ad usque Christi tempora durabat.

Quoniam verò Sacerdotes Levitici negligentius sæpenumero officio suo fungebantur, Deusque volebat, ut, quo propius Ecclesiæ tempora à partu virginis & nativitate promissi seminis abessent, eo clarius vaticinorum successu proponeretur reparandi humani generis mysterium, præter eosdem misit Prophetas, qualis fuit Samuel, quem temporum serie exceperunt Jona, Obadia, Esaia, Hosea, Joël, Amos, Micha, Nahum, Habacuc, Jeremia, Sophonia, Ezechiel, Daniel, Hagai, Zacharia, Malachia. Interea tamen temporis Sacerdotes atque Levitæ cultui divino præfuerunt apud populum Judaicum, tanquam divinitus ad Sacra illa munia consecrati, usque ad Johannem Baptistam.

Præ-

Præcipue vero Deus in N. T. ordinatione sua Doctores ab auditoribus distinxit, insigniterq; hunc ordinem tutatus est. Johannes siquidē Baptista mandato Dei concionatoris munus auspicatꝰ est. *Luc. 3. v. 2.* cui succesſit ipse Christus qui aqva baptismatis, qvā consecrabat, tinctus ad idē munꝰ publice inauguratus est. *Matt. III. v. 17.* quandoquidem *Spiritu Domini Jovæ præditus erat; unxerat eum Jova, ipsumque ad læta inopibus nuncianda miserat ad medicandum mente fractis, ad edicendam captivis libertatem, vinctisque solutionem carceris. Esaiæ LXI. v. 1. Lucæ IV. v. 18.* Christum autem cum oporteret passione & morte generis humani redimere salutem atque in cœlos ascendere, simul ac docendi munus his in terris susceperat, duodecim Apostolos vocavit, eosque sua sacra edocuit. *Matth. IV. v. 17.* quibus & mandavit, *vaderent doctum gentes omnes. Matth. XXIIX. 19.* Misit præterea LXX. Discipulos ut prædicarent civitatibus Judaicis *Lucæ X. v. 1.* Ceterum cum Apostoli mortales essent, Doctores, concionatores Presbyteros atque Episcopos designarunt ad propalandam ubique terrarum Evangelii gloriam comparatos. Conf. *Act. XIV. v. 23. 2. Tim. II. v. 2. ad Tit. I. v. 5.* His Viris Apostolicis successerunt Ecclesiæ *Patres*, quos Historia Ecclesiastica recenset. Et quoniam DEus promisit benigne se conservaturū docendi in Ecclesia munus, ut idem ipsi dies sit ultimꝰ qui orbi futurus, certū est, eundem qvoq; conservaturum Doctores & Theologos quorum ministerio ecclesia colligatur subinde, collecta amplificetur, amplificata ad Divini nominis gloriam propagetur, in quam sententiam videri possunt loca Scripturæ, *Esaiæ XXX. v. 20. 21. Esaiæ LIX. v. 21. Esaiæ LXII. v. 6.* Promiserat Christus ipse Apostolis, *se ad futurum eis perpetuo usq; ad finem seculi Matth.* XXVIII. *v. 20.* ad quod cum Apostolorum ætas non pertigerit de iis utique

 pro-

promissum intelligendum, qvi eis in illo munere successerunt, quos *ipse DEus pariter constituit in Ecclesia alios quidem Apostolos, alios vates, alios Magistros* &c. *1.Corinth.* 12. *v.* 28. quorsum videatur. *Joh.Henricus Heideggerus* in ראשׁ אבות *sive de Historia Sacra Patriarcharum.* & *Ministerium Hamburgense* im Qväcker Greuel *Cap.* VI. Cordate de tribus his divinitus fundatis statibus loquitur *B. Lutherus* cujus integra dabimus ex *Comment. in Genes. cap.* XIX. *Instituit DEus tres ordines, quibus mandatum dedit, ne peccata sinant impune abire. Primus est Parentum qui domi suæ disciplinam custodire debent in regenda familia & liberis. Secundus ordo est politicus: Magistratus enim gladium gerit ut contumaces & negligentes disciplinæ vi cogat. Tertius est ecclesiasticus, qui verbo gubernat. Sic adversus Diabolum carnem & mundum munivit Deus genus humanum hac triplici auctoritate in eum finem, ne scandala crescerent, sed præciderentur. Parentes sunt ceu Pædagogi, hos qui adulti sunt & negligunt coercet Magistratus per carnificem. In Ecclesia contumaces qui sunt excommunicantur.* Quæ sane una e tergemino ordine harmonia tribus qvasi personis Regi Episcopo & Patrifamilias adaptata, tam divinitatis sibi conscia est, *judicante Dannhawero*, quam si qvæ jam olim notata vestigia & similia, in quibus Ter-sanctæ Trinitatis Divinæ aliquid emicat: ut tamen hic in Deitatis Sphæra principium principatus expers, quippe cujus summa æqualitas nescia est, illic vero inter homines principatus subesse intelligatur. Indivisam personarum differentiam in cœlo sibi DEus vendicat, in terra vero Hierarchia usu & exercitio potestatis justo mutua destinatione in unum effectum collineare deprehenditur.

§. II. Etsi vero, si Ordinem naturæ spectes hi status Cœlitus Constituti gemini qvasi & uno nixu exclusi cognoscan-

cantur; tamen vel maxime intentione divina, finibus, sorte potestate, forma atque indole discrepant. Succincte id ostendit. B. *Gerhard. Loc. Theol. Tom. VI. p. 1. Oeconomicus ordo inservit generis humani multiplicationi; Politicus ejusdem defensioni; Ecclesiasticus ad salutem æternam promotioni. Oeconomicus ordo oppositus est a DEO vagis libidinibus; Politicus tyrannidi ac latrociniis: Ecclesiasticus hæresibus & doctrinæ Corruptelis.* Hos autem status ut finibus distinxit, ita & certis personis attribuit sapientissimus moderator omnium DEus, perpetua hac lege, neqvis potestate alteri concessa ut sua uteretur. Sic testantur sacrarum litterarum Oracula Sacerdotio per Mosen constituto non licuisse aliis extra familiam Aaronicam sive Israëlitis sive proselytis sacrificare aliaq; popria sacerdotibus munera obire. Mansit nomen loci, *qvo strages edita Ozæ à Jova strati, cum is arcam fœderis boum agitatione nutantem admota manu sustentaret, qua re iratus Iova DEus eum ibi ob temeritatem apud divinam arcam occidit ac interemit. II. Libro Regum Cap. VI. v. 6. 7. 8.* Qvanquam minime dissimulare velimus, id exemplum non adeo comparatum esse ad ostendendum, quam DEus ordinis auctor detestetur frivolam sumti alieni officii prævaricationem. Ita namque *Gisb. Voëtius Politic. Ecclesiast. P. II. p. 394. Certum non est Uzzam fuisse Levitam & causam propriam judicii divini fuisse tactum arcæ*; Sunt tamen, qui contendunt hoc factum excepisse Usam, quod arcam fœderis in triumpho publico absque vocatione contra Dei mandatum Num. 7. 15. profano ausu tetigerit, inter quos D. *Laurentius Superintendens quondam Dresdensis* qui *in lib. II. Samuelis p. 174.* ita explicat. *Usa* hat wollen den Ruhm davon haben/das die andern alle gedencken sollen / wer muß immermehr der seyn/ der der Lade GOttes so nahe gehet & *Buxtorffius in Historia*

arcæ fœderis Cap. XVIII. p. 169. Duo notantur præcipue peccata pœnam hanc accersentia Usæ, quod contra præceptum Dei Arcam (1) *currui imposuerit & deportarit* (2) *eandem audactius contigerit.* Pari impietate Ozias *vires nactus animo in suam perniciem superbit, contraq; Jovam DEum suum peccavit. Nam ad Jovæ aram suffitoriam ingressus est.* Enimvero *secuti eum Azarias Pontifex & cum eo Jovæ sacerdotes octoginta homines egregii, eum adstantes ita monuerunt: Non est tuum, Ozia, Jovæ suffire: Sed Sacerdotum Aarone prognatorum, qui sunt ad suffiendum consecrati. Exi ex sacrario, crimen enim committis, nec tibi istud apud Jovam DEum laudi ducetur. Ceterum cum indignatus succensuisset Ozias, thuribulum ad suffiendum tenens, enata est in ejus fronte lepra 2. Paralip. XXVI. v. 16. 17. 18. 19.* Memorabiles *Josephus* in descriptione hujus historiæ addit circumstantias *Lib.* IX. *Antiqvit. Judaicarum. Cap.* XI. quod *solemnis festi fuerit celebritas,* cum *a suo is officio discesserit, alienum invaserit, vestimentis se & infulis ornaverit, sanctuarium adiverit, thuribulum apprehenderit ad aureum altare suffitum facturus & summi Pontificis munus executurus.* Sed eum divino tandem terrore qui humano non poterat, coërcitum: *Terram* enim (quod iterum Josephus dicto loco adjicit) *ingenti motu concussam fluctuasse, adeo ut Syria tota tremuisse nutasseq; & plurima hinc inde ruinis operta ædificia fuisse dicantur: templum ipsum superne scissum, fulgorem derepente immissum oculos Regis perstrinxisse.* Sic consternatus & pollutus Usias exire e Templo, ex Urbe, a consortio hominum compulsus est, ignominia plenus, majestate exutus, ab omnibus desertus & contemtus. Quis non expavescat a vigilantissimo DEI judicio? Qui Sacerdotibus mortem intentat, sibi ipse mortem accersit, qui thuribulum sacerdotale rapit, regale sceptrum perdit, qui ve-

vetitum ſacrariũ ingreditur, templo aula & Urbe expellitur. Adde quod Apoſtolꝰ Petrus ἀλλοτριοεπισκοπίαν annumeret homicidiis, furtis maleficiis *1. Epiſt. cap. IV. v. 15.* Enimvero ἀλλοτριοεπίσκοπον ſumi pro eo, *qui alienum temere invadit munus*, auctore Dionyſio Areopagita Epiſt. VIII. p. 783. conſtat. Dicit τὰ ὑπὲρ ἀξίαν non eſſe tentanda etiamſi εἰκότα videantur & ſubjicit: Τί γὰρ ἄτοπον Ὀζίας ἐποίει, θυμιῶν τῷ θεῷ; τί δὲ ὁ Σαοὺλ θύων; τί δὲ οἱ τυραννικοὶ δαίμονες ἀληθῶς θεολογοῦντες τὸν Ἰησοῦν; Ἀλλ' ἐκκήρυκτος τῇ θεολογίᾳ πᾶς ὁ ἀλλοτριοεπίσκοπος, καὶ ἕκαστος ἐν τῇ τάξει τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἔσται. *Quid enim abſurdi Ozias fecit, cum incenſum Deo obtulit? Quid Saul, dum ſacrificavit? Quid truculenti dæmones, cum Jeſum DEI filium veriſſime prædicarunt? Verum in Theologia ejiciendus Omnis qui aliena ſpectat, vel qui alienis inhiat, ſed quilibet ordinis ſui miniſteriis vacabit.* Omnium populorum ac ſeculorum hiſtoriæ habent exempla, quæ in deteſtationem πολυπραγμοσύνης largiſſime conferre poſſunt. Notiſſima ſunt monita, quæ funeſti caſus Funccio atque Ionæ, Juſti filio, expreſſerunt. Ille quidem (ut loquitur *Chytræus in Saxon. Chron.* p. 632.) *ex Concionatore aulico Conſiliarius politicus factus* & quidem ſeditioſus ante capitis ſupplicium dixiſſe fertur:

Diſce meo exemplo mandato munere fungi,
Et fuge, ceu peſtem, τὴν πολυπραγμοσύνην

Hic Hafniæ Ao. 1567. capite plexus ita fato ſuo, ut auctor eſt *Petrus Lindebergius. l. 4. Chron. Roſtoch. cap 10. p. 129.* indoluit:

Quid juvat innumeros ſcire atq; evolvere caſus,
Si facienda fugis, ſi fugienda facis?

Ut adeo nemo contra mandatum DEI ἀλλοτριοεπισκοπίαν exercere debeat, niſi Deus legis auctor liberrime eandem diſpenſet, quomodo de quibusdam V. T. exemplis judican-

dum arbitramur. Quæ omnia nunc *CONTRA ANABAPTISTAS VVEIGELIANOS*, turpiter hic hallucinantem, ut breviter hoc notemus, *JACOBUM BOLDUCIUM MONACHUM CAPUZINUM PARISIENSEM*; qui *L. 1. de Oggio. Christ. Cap.* VIII. *pag. 37.* statuit & evincere cere conatur, etiam post electam a Deo tribum Leviticam Jus Sacerdotii summi in qualibet tribu Patriarchæ Jacobi mansisse apud Primogenitos. *Hujus rei neglecta Consideratio* inquit l. c. *gravissimas quæstiones peperit inter enarratores de duobus summis sacerdotibus simul existentibus Regis David & Salomonis tempestate, Sadoc & Abjathar Christo autem inter homines degente, Anna & Caipha, sed violentas absurdasque expositiones de Pontificibus ex Maccabæorum familia, dum existimant a tempore, quo Aaron electus est in Pontificem, nullos alios in ea dignitate, sed nec Sacerdotes esse potuisse, quam ex tribu Levi. CONTRA PONTIFICIOS Becanum Tract. de analogia V. & N. T. cap.* II. *& Bellarminum Lib. 3. de verbo Dei cap 3.* statuentes soli Pontifici competiisse judicium ferre de controversiis Legis cum tamen in illo loco *Deuter.* XVII. *v. 8. & 9.* quem citat Bellarm. æque Levitarum ac Sacerdotum quam Pontificis fiat mentio; & inter recentiores *contra Th. HOBBESIUM*, judicio Joh. Felli Oxoniensis Episcopi, *Virum pessime de Deo, hominibus & litteris meritum*; disputare nunc nostri ratio non fert instituti.

§. III. Quilibet horum statuum artibus quibusdam continetur, ad quarum quamlibet prout quisq; se sentit natura ferri, ita ad eam esse deducendum comprobante rerum usu jam pridem compertum est. Latissime ceteroquin hæc observatio patet, & cum de omnium artium genere, tum de iis maxime intelligi convenit, in quibus ingenui homines solent elaborare quæque ingenii dexteritatem & solertiam in discentibus & exercentibus requirunt. Poëtas non tam fieri

fieri quam naſci receptisſima opinione vulgatum eſt, ut intelligeretur, eos neque fingi neque formari poſſe, ſed naturam in iis omnino plus quam inſtitutionem efficere. Atq; his ſaniores ex gentilibus, inſignes alias rei litterariæ antiſtites numen quoddam tribuerunt, quo agitante caleſcerent & cujus afflatu arcanum ad ſcribendū mentis impetum conciperent; amabiliq; ut *Horatius* od. IV. lib. III. effert, luderentur *inſania*: Plato in Phœdro furoris divini quatuor recenſet ſpecies: τῆς θείας μανίας τεττάρων Θεῶν τέτταρα μέρη διελόμενοι, μαντικὴν μὲν ἐπίπνοιαν Ἀπόλλωνος θέντες, Διονύσου δὲ τελεστικὴν, μουσῶν δ' αὖ ποιητικὴν, τετάρτην δὲ Ἀφροδίτης καὶ Ἔρωτος. *Divinæ inſaniæ quatuor facimus genera, quibus totidem Dii præeſſent. Ac vaticinii quidem inſpirationem tribuimus Apollini, myſticam vero Libero, poeticam Muſis, amatoriam Veneri & amori* conferantur eo *Cœl. Rhodigin Lect. Antiqv. Lib. 7. cap. 7. Vosſius de arte poetica cap. XII. Barth. ad Clad. de raptu Proſerpinæ* Rectisſime monet. *J. C. Scaliger. Libr. I. Poet. c. 2. Spiritu diverſos eſſe Poetas tum Platonem tum Ariſtotelem affirmaſſe. Alios enim naſci tales, alios natos vel rudes vel etiam feros atque averſos furore rapiatq; abſtrahi a vulgari materia Deorum opera, qui Dii ipſis tanquam miniſtris utantur.* Poëtarum non Poëtarum uti litterarum aliarum ſic artis poëticæ longe ignarisſimorum ſubito quaſi in parnaſſum abreptorum ut tumultuaria carmina magna copia effuderint ſubjici poſſunt exempla ex *Baudii Cent.* III. *Epiſt.* IX. *Calviſii Chronol. ad A. C. 86.* ex *Huarte Hiſpano ingenioſisſimo in Scrutin. ingeniorum* (qui liber ab Æſchazio Majore latinitate donatus eſt) *cap. 7.* Quorſum quoque ſpectant oracula Apollinis Pythii, quem initio reſponſa dediſſe nonniſi ἐμμέτρως & per fœminas quidem ut plurimum nihil minus quam Poëticam callentes conſtat. Unde *Cicero lib.* II. *de* divinatione qværit; *Cur iſthæc modo jam*

Ora-

Oracula Delphis non edantur? De Oraculi Delphici longe celeberrimi initiis quæ memorantur a Diodoro Siculo Lib. XVI. refert *Petrus Molinæus. lib. de Vate cap. IX. p. 167. Cum terra hiatu discessisset, capræ ibi pascentes simul ac hiatum inspexissent in furorem agebantur, & miris saltibus ac gesticulationibus agitabantur. Obstupuit Caprarius, & ut causam cognosceret, in eandem voraginem introspexit, statimq; eodem furore correptus fundebat Versus & vaticinabatur. Quin & quidam ausi ingredi specum, subito exanimati sunt. Quo casu admoniti accolæ, loci hiatum sepserunt muro & templum condiderunt: quo hiatus ille includebatur. Templiq; Sacerdotem fecerunt virginem illibatam, quæ præpurgata ceremoniis descendebat in antrum & insidens tripodi aureo, furore corripiebatur, totoq; antro sese volutabat donec jaceret similis exanimi. Tandem recepto Spiritu fundebat versus Græcos, qui a Consulentibus, præstolantibus ad os specus pugillaribus excipiebatur &c.* Quos furores & raptus alii, ut omnes effectus mirificos, cœlorum adscribunt influxibus, ut *Pompanatius* lib. de Incant. p. 124. alii Causas & morborum maniacorum & furoris poëtici hujusdem in calorem rejiciunt in mentis sede a melancholia creatum: alii nec dæmonibus adscribunt Oracula ejusmodi, nec naturalibus, quas diximus causis, sed a præstigiatoribus ea insigni calliditate contexta contendunt. Nobis probatur omnino hac de re judicium *Bulengeri quod prodidit lib. III. de Incant. f. 196. Non possum ferre eos, qui furorem alium a Musis, alium a Dionysio, tertium ab Apolline, quartum a Venere esse ajunt & furorem illum* ἀπὸ τῆς ἐπιπνοίας τοῦ Θεοῦ *ab illapso afflatu Dei existere volunt. Sunt mera mapalia, quæ audire vel amentia est, vel sentire impietas, cum ad dæmones astra insidentes omnia talia referant.* Res tota quippe Diaboli est *Poëtas* & Apostolos vere θεοπνεύστους in

in mimicis larvis suis sic imitantes. Deduxit nos in hanc digressionem Commentatio in hanc rem longe doctissima Viri comtissimæ literaturæ *Joachimi Felleri in Progr. ad Orat. Profess. Publicæ auspicator.* cujus adhuc jucundam sibi recordationem accidere confirmat Magn. Dn. Præses, & dolet quod ipsa publici juris non sit facta & amœniorum litterarum cultoribus concessa. Eum autem honorem Gentilium Theologis Poëtis superstitiosa si decrevit antiqvitas; qvidni nos a Christo divinissimo homine & humanissimo Deo ad veram perfectamq; religionẽ eruditi probatos Theologos, quos ipse in terris sibi suffici & sui instar gerere voluit non quidem ad rerum sacrarum contemplationem nasci, verum peculiari qvadam a Deo ratione ad Theologiam vocari & præ ceteris hominibus deligi instituiqve pronunciabimus? *Cui Spiritus Dei dignatus patefacere, is demum ea quæ sunt Dei novit*, dicente Apostolo *1. ad Corinth. 2.* Celebratur inde multis nominibus *Spiritus Sanctus varia in homines dona conferens: atq; alios qvidem constituens pastores, alios* vero *Doctores, alios prophetas, alios lingvarum peritos, ad instaurationem sanctorum, in opus administrationis: Et cum hæc omnia, tamen nonnisi ubi* vult *Spirans, & nonnisi certa mensura dona sua impartiens: 1 ad Corinth. 12.* Replicemus modo Evangelicæ memoriam historiæ, & patebit, non factos quosdam discipulos vel Apostolos Christi, non factos idoneos ad tractandas res divinas, nisi quos DEus e multis elegerit & vocaverit, quosque *impartiendo Spiritum suum appositos ipse fecerit*, teste Apostolo *2. ad Corinth. 3.* Exemplum liceat subjicere ex Lucæ Capite IX. v. 57. 56. 59. 60. cum quo conferri potest Matthæi VIII. v. 19. *Vadentibus eis in via, dixit ei quidam: Seqvar Te qvocunqve iveris Domine. Cui Jesus, Vulpes habent antra*, inqvit, *& aëreæ volucres nidos: at filius*

hominis non habet ubi Caput reclinet. Item alteri dixit: Seqvere me. Et ille: Domine, inqvit, permitte mihi ut eam prius sepultum meum patrem. At Jesus: Sine, inqvit ei, mortuos sepelire mortuos suos: tu vero i annunciatum Dei regnum. Cujus disparis eventus characterem Omniscientiæ Christi merito transscribimus. Quæ cum ita sint, quisque intelligit Deum ordinasse in Societate humana status atq; distinxisse: tum unumquemque divino quodam commercio imbui, ut semina naturæ suæ sequendo tacite Vocationis cœlestis vim approbet: maxime autem ad Theologiam amplectendam homines divinitus excitari, ut totis viribus ad hunc propositum sibi a Deo scopum & finem, labores vigiliasque omnes suas sub pretio conscientiæ convertant, & Spem non dubiam concipiant, se cum laude & emolumento in Theologia versari posse.

§. IV. Unde nobis qvæstio illa nascitur, quam divina adjuvante gratia definire atq; excutere nunc aggredimur.

Utrum Salva Conscientia Studiosus Theologiæ, de Vocatione DEI interna ad Ministerium certus, Theologiæ studium deserere & Jurisprudentiæ aut Medicinæ se consecrare possit.

§. IV.

ANtequam præsentem qvæstionem discutiamus, altius nobis exputandum erit subjectum, ut pateat, respicere nos illum cultorem Theologiæ, qui divini nutus characteres in se agnoscit, adeoque signate nos locutos esse: tum ostendemus quibus lector ex divinis scripturarum oraculis & Theo-

Theologia morum rationibus decidendi, quas ostiatim deinceps propositurí sumus, qveat informari.

§. VI. Interna vocatio est, qvæ hic utramque facit paginam, & *quâ si externa vocatio destituatur, non satis est ad liberandam vocati conscientiam* ceu recte monet *Tarnovius de ministerio ecclesiastico L. 1. Cap. 7.* Definit autem ibidem, quod *sit tractus divinus, cujus sibi quisque Minister coram Deo conscius sit, seu bonum cordis nostri testimonium, quod neque ambitione neque avaritia, neqve ulla alia cupiditate, sed sincero Dei timore & ecclesiæ studio oblatum munus recipiamus* quorsum ille *Calvinum Instit. lib. 4. c. 3. §. 11. Zanchium volum. tract. Theologicarum pag. 706. Danæum Comment. in 1. Tim. 5. pag. 34.* allegat. quibus jungamus licet *Gisbertum Voëtium Politicæ Ecclesiasticæ parte II. Lib. III. de Vocat. Ministr. Tract. 1. cap. 1. p. 529.* ubi Vocationem internam dicit esse *internam tractionem & persvasionem Spiritus Sancti in corde alicujus, qui Episcopatum & bonum opus hoc desiderat. 1. Tim. 3. v. 1.* quæ dignoscatur ex constanti impetu quem tractionem & voluntatem esse constantem debere, non momentaneam, volaticam, desultoriam, evanidam egregie confirmat in responsione ad quæstionem: *an quilibet impetus seu qualibet cupiditas prædicandi Christum & homines adducendi ad fidem & pietatem si certum signum vocationis internæ?* Internæ vocationis vim ostendebat Christus, cum à Petro vel ternis vicibus Confessionem amoris prius exigeret, quam ei curam pascendarum ovium commendaret. Videatur stipulatio vocationis & missionis *Petri Johannis cap. XXI. v. 15. 16. 17.* quod proinde munus Evangelicum ἑκουσίως καὶ προθύμως se suscepisse confirmat, reliquosque ut idem faciant fidelissime monet *1. epist. cap. 5. v. 2.*

§. VII. Optime ergo hæc interna vocatio agnoscitur & quidem (1) *ex amore erga Sacram Theologiam summo*, ita ut ſine arcano cordis motu & gaudio Spiritus actionum miniſterialium & curarum miniſtro verbi propriarum ne recordari quidem valeat: quod ipſum velle Dei opus eſt. *Philipp. II. 13.* Solent in ipſa pueritia animadverti in uno quoque minime fallacia ejus vitæ generis & ſtudiorum quæ adultus ſectabitur argumenta, ut equidem non ſemper opus ſit, tentare animos juniorum iſthoc modo, quem Athenienſes lege ſanciverant, de qua *Gregor. Nazianzenus Epiſtola 63. ad Eudoxium Rhetorem pag. edit. Pariſ. 819.* Νόμος ἦν Ἀθήνησι παλαιὸς, ὡς δ' ἐγὼ φημὶ, καὶ κάλλιστα ἔχων. ἐπειδὰν φθάσαιειν εἰς ἥβην οἱ νέοι, πρὸς τέχνας ἄγεσθαι δὲ τὸν τρόπον τοῦτον. προὔθεσθαι δημοσίᾳ ἑκάστης τέχνης ὄργανα, καὶ προσάγεσθαι τούτοις τοὺς νέους. ὅτῳ δὲ τύχῃ χαίρων ἕκαστος, καὶ προστρέχων, τούτου καὶ τὴν τέχνην διδάσκεσθαι.. ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτυγχάνοντος, ὡς τὰ πολλὰ, τοῦ δὲ παρὰ φύσιν διαμαρτάνοντος. *Athenis vetus lex erat, eaque meo quidem judicio præclariſſime conſtituta, ut adoleſcentes cum pubertatis annos attigiſſent, ad artes deducerentur, ducerentur autem ad hunc modum. Cujuslibet artis inſtrumenta publice proponebantur atque adoleſcentes ad ea adducebantur. Quocunque autem delectari quemque contigiſſet, ad idque accurreret, hujus quoque artem edocebatur. Quod videlicet ea ut plurimum recte ſuccedant, quæ natura duce aggredimur: ac contra ea, quæ invita natura ſuſcipiuntur, ſpem fruſtrare ſoleant.* Multa autem ſigna ſunt, quæ ſtudium rerum divinarum atque cœleſtis philoſophiæ amorem certisſime præmonſtrant, & quæ probe oculati homines etiam in pueris & adoleſcentibus obſervant. *Quosdam enim conſpicimus pueros magna alacritate adire templa, ſumma attentione conſiderare quæ ibi fiunt omnia: domum aut reverſos, ſacras meditari cantiones, ceremonias religionis*

gionis nostræ repræsentare, & fortè doctoris aut episcopi inter pares personam gerere. Iidem suos parentes, aliosq; de elementis doctrinæ pietatis disserentes libenter audiunt: quæ sæpius inculcantur, memoriæ student commendare: minus intellecta repeti, explicariq; sibi postulant. Ubi jam scholas frequentare incipiunt, pulchrum ducunt optimis & modestissimis quibusq; se adjungere: & quas cernunt in his commendari virtutes, eas generoso animo exprimere laborant. Cave autem expectes futurum frugi Theologum, cui in prima ætate cum improbis intercedit familiaritas, vel qui ipse assvescit improbè agere. Ad hæc, elucet omni tempore in illis quædam quasi ingenita gravitas, juncta admirandæ svavitati, quam etiam ignoti suspiciunt ac reverentur. Ut autem per ætatem crescit judicium, ita crescit quoque pietatis amor. Quocirca in studiorum circulo pluscculum progressi, sermones sacros, tam in templo, quàm in schola, sic excipiunt, sic menti infigunt, intelligere ut quivis possit, cupere eos doctrinam auditam vitæ formandæ accommodare, atque orationis vim velle ad mores transferre. Nam vitam quotidie rectius ac sanctius instituere, actionesq; omnes ad pietatis normam dirigere conspiciuntur. Non dissimulant insuper se adfectare, ut de rebus divinis expeditè loqui possint. Quid? quòd significationem aliquam interdum dant, sibi in animo esse, ubi ad eruditionem atque ætatem justam pervenerint, munus docendi sacra in templo, aut in schola, suscipere. Postremò, cum soleat Deus tales adolescentes eximiis quibusdam donis, ut ingenii acumine, svaviloquentia, mansvetudine, morum candore, & similibus exornare: tùm verò externa adminicula omnia, in quibus ponimus amicos, patronos, pecuniam, libros, loci opportunitatem, præceptores, monitores, condiscipulos commodos, & si quid aliud huc conducit, iisdem prospicit, & quod satis est suppeditat. Usque adeò piis adolescentibus deesse nequaquam possunt, quæ ad illud

doctrinæ & vitæ genus sunt necessaria, ad quod Dominus ipsos semel destinavit. Sunt hæc igitur ordinaria, usitata ac legitima vocationis divinæ argumenta, è quibus certum atque indubitatum judicium de futuro Theologo peti potest. Ac ne quis temerè citraque neglectum hæc congesta esse autumet, ac proinde vilipendat: equidem haud gravabor demonstrare, in quibus illustribus viris, qui Theologorum principes evasere, eadem, cum pueri adhuc essent, & adolescentes, sint animadversa, atque ceu digna cognitu literis etiam mandata. Nec pigebit opinor quenquam de nobis audire. Eusebius *historiæ ecclesiasticæ lib.10.c.14. refert* de Athanasio, *quòd puer cum pueris lusitans, episcopi munus obiverit, fidei confessionem à reliquis exigendo, reddere valentibus impartiendo de Ecclesiæ more, aquæ baptismum, cæterasque ceremonias peragendo. Quod resciscens civitatis episcopus, illum ministris Ecclesiæ, sacris imbuendum literis commisit, ceu divinans Ecclesiæ utilem futurum antistitem: cui sanæ præsagitioni eventus pulchrè respondit. Apud eundem* Eusebium l. 6. cap.2. ac 3. *legimus, Originem Adamantium parvulum, non tam parentum exhortatione, quàm propria voluntate solitum quotidie sacra legere, quotidie aliquid memoriter recitare: frequenter à patre petiisse sibi enodari, quæ perplexa intricatave occurrebant. Timotheum à teneris inde unguiculis institutum in literis religionis, & apud piam matrem Eunicam, & aviam Loidem piè sanctèque educatum, Apostolus Paulus testis est,* 2. Tim. 1.3. *Sed quin respicimus Servatorem nostrum Christum? Is annos natus duodecim (quamvis in hoc omnia supra humanam sunt sortem posita) Hierosolymæ in templo, in celeberrimorum doctorum consessu, ita de rebus divinis & interrogavit illos, & ipse disseruit, ut stuporem incusserit omnibus: nec non æstimandum reliquerit, quantus postea cœlestis philosophiæ doctor esset in publicum proditurus:* Luc.2. *Memorat* D. Hieronymus, *se bonarum*

artium

artium elementa imbibentem, admodum fuisse familiarem sui simillimis: hoc est, piis, & ad studia Theologica aspirantibus. Nominat Bonosam, Pammachium, & Heliodorum: quorum duo posteriores etiam ad episcopi dignitatem evecti sunt. A. Gregorio Nazianzeno *egregia futuri Theologi indoles, in Basilii magni educatione, institutione, profectu in literis ac moribus scitè depingitur: potissimumque ubi narrat, quomodo Cæsareæ, Byzantii, Athenis, quibus locis tunc publicæ florebant scholæ, sese gesserit. Temporis angustia non patitur singula explicari. Crebro meminit* D. Augustinus, *in primis Confess. lib.5. & 6. se diu antè quàm Rhetorica doceret, atque religionis nostræ sacris initiaretur, occulta & indeprehensibili quadam vi fuisse ad sacrorum librorum lectionem mirificè inflammatum: assiduè cum illis egisse, qui de rebus divinis sermones miscere gaudebant, quales præcipui* Nebridius & Alipius: *libentissimè denique eruditos Theologos, ut* Helpidium *Carthagini,* Ambrosium Mediolani, *publicè docentes audivisse, nec non sæpenumero privatim consuluisse. Penè præterieramus, quæ* Apostolus Paulus *de se ipse prædicat. dicat. Se namque à prima ætate doctrinæ sacræ studio flagrasse: se educatum & institutum in scholis Hierosolymitanis, auditoremq; fuisse sapientissimi doctoris Gamalielis: se profecisse præ cæteris æqualibus: se amplexatum sectam Pharisæorum, qui judicabantur legis divinæ sincerissimi interpretes: se denique vixisse inculpatum, irreprehensibilemque: Act.22. Gal.1. Philip.3. Origenes, de quo paulo antè, anno ætatis decimo septimo, ut patre, ita patrimonio quoque orbatus, extrema premebatur inopia: verùm ne hac de causa sanctis studiis, in quibus haud infeliciter fundamentum jecerat, nuncium remitteret, Deus locupletis ac nobilis cujusdam mulieris permovit animum, quæ bonæ spei adolscentem fovit liberaliter, atque plenius informari in literis curavit. Quo tempore diversis indiciis Origenes testatum fecit,*

se fal-

se falsa dogmata olim magno animo aversaturum, solamq; puram doctrinam Evangelii JESU Christi amplecti velle: quemadmodum Eusebius *scriptum reliquit, Ecclesiasticæ historiæ libro sexto, cap.2. Verùm quid diu moror in his referendis, de quibus extant apud probatæ fidei scriptores locupletissima & frequentissima testimonia? Vides igitur nunc satis, quænam argumenta expectandæ eruditionis atque profectus in doctrina pietatis, in viris sanctis ab ineunte ætate præluxerint. Reliquum verò est, ut nos quoque interpretari audeamus nostros pueros & adolescentulos ad sacræ Theologiæ studium divinitùs vocari, in quibus contigerit eadem, aut paria signa deprehendi. Sanè quisquis de vocatione sua ambigit, suum ipse ingenium & mores penitus exploret propius: animi sui propositum, atque in ipsa pueritia susceptas tum cogitationes, tum meditationes, conferat cum sanctorum patrum, quos recensuimus, sanctis conatibus: nec dubium est, quin ubi expenderit, quousque ad hos accedat, aut quàm longè ab his absit, facilè queat decernere, ad hoc ne, an ad aliud studiorum genus, se Deus vocarit. Porrò autem, quicunq; vocari se intelligunt, certam ii spem concipiant, se cum fructu daturos Theologiæ operam: nec non ornamentum aliquod alicui Ecclesiæ, si pergant allaturos.* Quæ omnia cum maxime in causa nostra esse perspiceremus & tersissime conscripta, operæ pretium nos facturos credidimus, si ea integra in fundum nostrum transferremus ex *Andrea Gerhardo Hyperio de Theologo seu de ratione studii Theologici cap. 1. pag. 27. & seqq.* præsertim cum is liber præda habeatur ejusmodi, quæ in paucorum casses incidat. Exposuit quoq; vocationem internam ex Adversariis Ecclesiæ *Hadrianus Hadriani Jesuita Lib. de Inspiratione divina, qui elegantissimus & doctissimus est.* Exemplis autem eorum, quos recensuit Andreas Gerhard, qui haud obscura in ipsa quoq; pueri-

pueritia indicia futuræ frugis dederint, & in quibus radii, quorum fulgore postea ecclesiam illustrârint, tenera in ætate emicuerint, jungere mihi liceat B. Dn. D. Calovium Athanasium alterum, quem adeo reliqua vita omni exprimebat, ut in juventute juxta cum ipso futuræ magnitudini proludere occipiebat. Ex ἀλλοφύλοις autem forte. *Jacobus Fuligatus* Bellarminum accenseret. *Ita enim lib. 1. vitæ Roberti Cardinalis Bellarmini cap. 2. p. 16. versionis Sylvestri Petræ Sanctæ: Religionis pietatisque erat Bellarminus vel tum a puero, quam voluptatum & nugarum appetentior. Nam puerilia quibus ætati moram faceret sexennis aut septennis, fuere tantum ea, quæ indicarent ipsius ad res ecclesiasticas proclivitatem. Quæ Sacerdotes pro aris vel pro suggestu in templis agerent, ea domi cuncta referebat, narravitque ipse, se nondum matura pueritia desumto scamno ex aliquo forte conclavi, eoque inverso sæpe usum esse pro suggestu.*

§. VIII. (2.) Agnoscitur secundo illa interna vocatio *ex ipsa habilitate & aptitudine ad divinius hoc studiorum genus, cum sufficientis eruditionis, tum donorum ad ministerium verbi & ad docendū sacras literas necessariorum.* Hæc enim interna Spiritus S. ad munus ecclesiasticum est unctio. Neq; enim illa nobis hodie fluunt tempora, quibus clementissimum Numen per immediatam illuminationem aut miraculosum Spiritus Sancti afflatum homines unius momenti spatio ad Apostolorum exemplum eruditos reddit, quod argumentum copiose & pereleganter *Augustinus* tractat *Proœmio ad Libros De Doctr. Christiana.* Constat quippe inter omnes Historiæ ecclesiasticæ auctores idoneos, quod verbi divini immediate emanantis & miraculorum eadem fuerit periodus: miracula autem in desvetudinem abierunt tempore *Gregorii Thaumaturgi*, quem *Casp. Barthius* hoc elogio cohonestat,

quod *Vir Apostolicarum virtutum inter omnes Patres quam maxime compos* fuerit. Adversar. Comment. Lib. 1. cap. XV. p. 36. quanquam alii designata ab hoc miracula eo quod fidem exsuperare videantur in dubium vocent, quam litem nunc nostram haud facimus. Neque nostræ ecclesiæ eam ex conscientiæ lege Monachorum & Papatus tolerant ruditatem, cujus benificio & is Diaconi munere dignus, qui sciat bene & expedite legere, & utcunque cantare, operamque dederit Grammaticalibus; quorsum videatur *Pontificale Romanum*. Comprobat illam rudem ignorantiam Prosodia Verborum in Missali Romano, quam exhibet *Bartholomæus Gavantus in Thesauro Sacrorum rituum p. 300.* quo de instituto suo ita præcipit ibidem Auctor: *Abstinui in prima editione a notanda prosodia verborum eorum, qui dubiam in Missali habere possunt pronunciationem, tum quia solent imprimi Missalia additis accentibus, tum quia eadem fere verba quæ in Missali leguntur communia etiam sunt Breviario, cujus Prosodiam difficiliorem in ejusdem Commentariorum calce annotaveram. Verum quia Typographorum incuria male positi sunt accentus & aliquando omissi, me impulerunt insignes Episcopi, ut in gratiam minus peritorum Sacerdotum ea quoque separatim colligerem, quæ Missalis sunt propria ne contingat ullus error in legenda Missa.* Qua tamen eruditione nedum tinctus ille & sacerdos quidem, *canone retulerunt dist. 4. de consecratione.* Qui in nomine Patriâ, Filia & Spiritua Sancta baptismum administravit. Tempore Caroli M. tam lignei erant Pastores, tam κῶφα πρόσωπα ut Carolus per Alcuinum (vel Albinum) Flaccum homilias quasdam ex Patrum Scriptis seligi curaverit, quas loco concionum habendarum, publice in ecclesia prælegerent. Confirmat id *Gisb. Voëtius Politicæ ecclesiasticæ Parte II. Lib III, Tract. 1. p. 538.* Conferatur idem *part. 3. Select. Disp.*

tit. de

tit de ignorantia part.1.p. 601. Et ut propius ad noſtra tempora accedamus memorabile ſubjiciemus exemplum Patris Thomæ Hobbeſii malignantis undiquaque hominis, de quo ita *in auctario vitæ Hobbeſianæ* memoriæ proditum legimus *p.18. Patrem nactus eſt Concionatorem, qualem tunc ferebant tempora, qui leviori doctrinæ armatura inſtructus Orationes publicas & quas vocant Homilias, ſatis apte populo prælegere poterat.* Ut jam taceamus regulam Franciſcanorum: *Qui ignorant literas, non diſcant.* Ignorantia ſiquidem apud ipſos meritum eſt, qua ſe cœlum adipiſci poſſe ſibi perſvaſum habent: unde & *Fratres Ignorantiæ* cluent. Strenue veſtigia legunt Conditoris ordinis ſui, qui *Franciſcus* dictus, cum antea ipſi nomen eſſet Johanni, fertur, eo quod Spiritus Sanctus eum linguam Gallicam docuerit. Edidit is Franciſcus *Teſtamentum pacis*, in quo ſtatuit, quod qui neſciant literas eas necquicquam curare debeant, idque *teſtamentum* vocat *oblivione nulla delendum.* Cujus proinde & nos non ſine deteſtatione abjecti iſtius infra brutorum conditionem animi jam meminimus ex *Henrico VVillot. in Athenis Orthodoxorum Sodalitii Franciſcani p.113.* Stamus autem ejus fide vel maxime, quod Willot. Belga Pariſ. ordinis Minoritarum & Provinciæ Flandriæ Provincialis fuerit. Non vacat nunc oſtendere quanta in ignorantia verſentur etiam quidam ex famoſæ a nomine Jeſu Societatis Presbyteris, qui continuo in nos deblaterant & ſæpe juxta cum ignariſſimis neſciunt quisnam ſit, quicum dimicare, aut quidnam id ſit, quo ſuper dimicare ſe clamitant. Iſtiusmodi Ludovicus a Sancto Carolo eſt, qui nova & plane inaudita metamorphoſi ex libro hominem facit in Bibliotheca ſua Pontificia Lib.II. p.455. *Articulus Alſmacaldus Germanus, Lutheranus edidit de Primatu & Poteſtate Papæ librum.* Quis non cum Barone

 de

de Budovva indignabundus exclamitet: Aſini Vos alios ſalutis viam docere vultis, qui tantillum verbum in ſacro codice ignoratis. Namque ita in *hiſtoria perſecutionis Bohemicæ p. 235.* memoriæ & ignominiæ proditum legimus, Jeſuitas quosdamPragenſes interrogatos,ubinam in ſacris literis dictum illud: *Neſcit homo, an odio vel amore dignus,* exſtet? alterum ab altero ambitioſe exquiſiviſſe, donec reſponderet alter: *Ni fallor ad Timotheum,* quo audito ſibi Baro ille temperare non potuerit, quin dicto modo objurgaret Supinam illorum in legendis ſacris literis negligentiam: Confer. de ignorantia Monachorum *Dorſcheus AntiKirch. p. 78.* Sufficiens itaque requiritur eruditio ut *antequam alios quis doceat ipſe probe didicerit. Eccleſiaſt. XVIII. v. 20. a puero ſacras literas noverit. 2. ad Timoth. 3. v. 25. quo posſit & ſana doctrina cohortari & contradicentes refellere. ad Tit. I. v. 9.* & posſideat, quo ipſo alterum hoc requiſitum abſolvitur, δύναμιν καὶ ἱκανότητα ſive facultatem & aptitudinem docendi alios. *2. Timoth. 2. v. 2.* Ab Oratore Civili cum laude ſumma in foro Romano verſaturo, Oratorum Princeps res plurimas requirit, ut omnium rerum magnarum atque artium ſcientia, ſine qua oratio eſt inanis, ſit inſtructisſimus, ni velit irrideri potius quam audiri, ut ipſa oratio conformetur non ſolum electione, ſed etiam conſtructione verborum, omnesque animorum motus pernoſcantur, quo eorum qui audiunt, mentes aut ſedentur, aut excitentur: eodem ut accedat lepos orisque quædam ſuavitas, rerumque cognitio libero homine haud indigna, celeritasque & brevitas venuſta quadam cum urbanitate conjuncta: excutiendam præterea omnem antiquitatem exemplorumque vim, nec legum nec juris civilis ſcientiam negligendam eſſe, docet; totum tandem in actione, quæ corporis motu, geſtu vultu ac voce abſolvi-

ſolvitur, conformanda eſſe jubet. Adeo ſoliciti erant priſcæ eloquentiæ magiſtri! ut oratorem fingerent laudandum. Quod ſi viri ſapientisſimi, tantam adhibuere curam ut in foro, inque curia oratores ſe ſiſterent idoneos; quanto magis id iis oratoribus erit concedendum, qui non pro roſtris & tribunalibus, ſed in templis ſacrariisque in conſpectu Dei & Angelorum, DEI oracula & Chriſtianæ religionis myſteria, Apoſtolorum triumphos, Martyrum laureas, virtutum decora, improborum ſupplicia quaſi numine quodam afflati, olim ſunt enarraturi? Latius ſane nomen Oratoris ſacri patet, quam multi opinantur: adeo certe, ut in ejus clientelam ſe dediſſe videatur, quicquid aut divini, aut ſapientiæ nomine vetuſtatis argutia expresſit: ut is demum hac in re excultus inſtructusque habeatur, cujus gloriæ cedit, quod, cum animarum à Chriſto redemtarum ſalus in hoc negotio agatur, nullam ſane intelligat poſſe ſuſcipi operam tam inſignem ac illuſtrem, quam negotium tam arduum non videatur reqvirere. Ex ſcientia enim rerum amplisſimarum pulcherrimarumque beata Oratoris ſacri copia effloreſcat oportet atque redundet. Præmittenda igitur variarum lingvarum, quæ ad interpretationem ſolidam librorum divinorum faciunt cognitio, ne ubi ſenſus verba regere debet, verba imperent ſenſui nec loca ulla falſis interpretamentis eludantur atque enerventur. Accedat univerſæ philoſophiæ præſidium; ita tamen ne divina nugis humanis atqve informibus ſomniis contaminando citius ædificetur cœlum Ariſtotelicum, quam quod deſtinatur martyribus. Humanitatis ſtudia inde a puero probe excolenda, quorum per reliquas ſcientias totamque hominis docti vitam ea vis eſt, ut contemtum ſuum egregie frequenterque vindicent. Tenenda præterea eſt antiquitas, in cujus penetralibus tam

reconditorum rituum lustra & cubilia deprehendenda: exemplorum vis ex omni historia eruenda; Patrum scripta caute replicanda. Non illi leges divinæ humanæque, non gentium in honestos mores consensio aut instituta ignoranda; neque naturæ negligenda investigatio est, ut quanta in operum divinorum cognitione nobis fax præluceat, venuste observemus. Robur porro & firmamentum doctrinæ cujusvis accurate memoriæ mandandum, ut & habeat, quo non minus populum instruat, rudes ignavas ac cœcutientes mentes excitet imbuatque, quam sublimiora fidei capita, quoties opus est ad veritatis trutinam revocet: post singularum controversiarum momenta excutienda: castigata utendum disciplina in tractandis conscientiis, ne quid in rebus, quæ ad religionem pertinent, tristius fiat aut asperius, quod perinde esse videtur, ac si quis Spiritum Sanctum in specie non columbæ, sed vulturis aut corvi descendentem faciat: ad extremum ut vim omnem artis oratoriæ pernoscat, imprimisque qua ratione amor in virtutem in vitiumque vicissim odium sit acuendum, ut teneat habenas animorum, prout cujusque natura postulat & eundem auditores affectum accipiant, quem orator induit: nihil humanæ sit calamitatis nihil querelarum, quibus mederi non possit, nihil tam elegans, magnificum & cœleste, quod non & ipse perspexerit & disserendo possit explicare: quo habita oratione sacra mirum in modum convertantur omnium mentes, iisque summa alacritas & cupiditas pie vivendi innascatur. Quamobrem videmus eloquentiam sacram ex iis rebus universis constare quæ in censum artis & scientiæ veniunt, adeo ut quicquid complexus rerum aut continet aut versat intellectus in oratorem sacrum quodammodo cadere videatur, qui unus fere omnia scire debet, quæ singula reliqui inquirunt. Sed illum appa-

apparatum & necessariam sapientiam frustra requiras in iis, qui se Theologos & sacros Oratores fieri somniant, si fucata solidisque fundamentis plane nuda scientia ad sacra pulpita proruant & Postillis probe instructi ex cathedris sacris humanæ intemperantiæ faciant theatra. Permagnum quidem in movendis affectibus momentum situm est, & merito nihil svavius inque animos hominũ magis penetrans existimatur, quam eruditæ humanitatis genius, politioris solertiæ instrumento in formam modestæ concinnitatis adornatus: Verum n. vero nisi par subsit eruditio, quid quæso ineptius, quam iis rebus afficere velle animas, quibus sanguinolentum Christi meritum pretium apud Deum fecit, quæ præter memoriam & externos in dicturo sensus nihil affecerunt. Qualem inanem sonitum in Fausto natura non arte facundo notat *Augustinus Confession. Lib. VI. Cap. VI. p. 101.* his verbis: *Ergo ubi venit expertus sum hominem gratum & jucundum verbis: & ea ipsa, quæ illi solent dicere, multo suavius garrientem. Sed quid ad meam sitim pretiosorum poculorum decentissimus ministrator? Jam rebus talibus satiatæ erant aures meæ: nec ideo mihi meliorá videbantur, quia melius dicebantur: nec ideo vera quia diserta: nec ideo sapiens anima, quia vultus congruus & decorum eloquium.* Frustra inquam illud doctrinæ reconditoris conditiorisque instar in Postillarum mancipiis requiritur. Justæ hinc intelliguntur *B. Danhaueri* querelæ *parte I. Lact. Catech. p. 426.* Das ist noch nicht genug zu einem erbaulichem Prediger / wenn er nur heilig und fein wandelt / oder nur allein gelehrte Predigten thut: Ist er allein fromm / so nützet er ihm alleine und nicht anderen / ist er alleine gelehrt / so hat seine Lehre keine Krafft. Wer nicht wohl studiret / der kan auch nicht wol predigen. Was ist schädlicher als ein ungeschickter Prediger / dadurch die

Leu-

Leute können verführet werden / wenn sie glauben wahr seyn / was nicht wahr ist. Nicht hat es die Meinung / als wenn alle Prediger müsten Doctores seyn / sondern Docti, bevoraus zu diesen letzten Zeiten / da so helle das Licht ist / so grimmig die Feinde der Warheit / denen man mus widerstreben: Der Unterscheid der Warheit bleibet einen Weg wie den andern. Durch etliche wird denen Zuhörern der Hunger gebüsset / durch andere der Eckel und Uberdruß benommen. Et paulo post *pag. 432.* Die ungeschickte Wäscher / die mit ungewaschenen Händen / ohne Gebeth / ohne fleißiges meditiren / das allerheilichste Ambt angreiffen / wollen andere lehren / haben die fundamenta selbst auch nicht recht ergriffen / brauchen die Postillen wie D. Luther redet in der Vorrede über Spangenbergs Postille / als Formulas und Calender / ihre Nahrung zu verdienen / sind nichts anders denn Pfittich oder Dolen / die unverständlich nachreden lernen. Exempla Psittacorum, qui Orationem Dominicam & Symbolum Apostolicum recitare potuerint, legere sunt apud *Erasmum Francisci* in der Schaubüne. *B. Mengeringius* quam bene amplitudinem studii theologici animo complexus sit ostendit Scrutinii Conscientiæ cap. XIX. quæst. 3. p. 1338. Ach mein lieber Christe / Seelen-Pflege ist ein hohes und schweres Ding / das erfodert einen Mann auch auf dem geringsten Dorffe. Dahin gehören Schrifftkündige / wohlgelahrte und begabte Leute / die das ihre studiret und gelernet haben / daß sie wissen mit den Müden zu rechter Zeit zu reden / *Esaiæ* am 4. mächtig seyn zu vermahnen durch die heilsame Lehre. *Tit. I. v. 9.* recht theilen das Wort der Warheit. *2. Tim. II. v. 15.* Darumb erfodert *S. Paulus* ausdrücklich an einem Lehrer / daß er sol lehr=

lehrhafftig seyn. 1. *Timoth.3.v.2.* das solten manche Studenten auff Universitäten frühzeitig bedencken / damit sie sich ihr Studiren einen grössern und bessern Ernst seyn liessen / denn viel dencken / wenn sie nur Predigten nachschreiben / Postillen lesen und auswendig lernen / und ein Sermönlein machen können / so sey es gnug / sie wollen wohl einmahl eine Pfarre bekommen: Sehen die Bibel wenig / selten oder gar nicht an / haben die Bibel wohl gar nicht einmahl durchgelesen / wissen keinen Spruch richtig zu citiren / köñen keine definitionem Theologicam, wissen nicht wo die zehen Geboth in der Bibel stehen. Siehe so fein sind diese Gesellen in der heiligen Schrifft bewandert / zu geschweigen / daß sie solten können Grund geben der Hoffnung oder der Lehre / die sie predigen wollen / noch wollen sie Pfarr-Ambt und Seelen-Pflege haben. Aber schämen sollen sie sich und ja wohl ihr Hertz nnd Gewissen prüfen / daß sie GOtt nicht äffen und die liebe Kirche damit. Daher kõmts denn hernach / daß so viel ungeschickte ärgerliche Fälle und Fehler vorlauffen und erfahren werden / daß Asinus ad Lyram, grobe ungeschickte Esel und Bengel sich einpartiret und einpractisiret haben / die nicht einen Löffel zu solchem heiligem Ambt waschen können / und müste zumahl ein ungeschickter armer Teuffel seyn / dem solche grobe Esel eine Seele entführen könten. Diximus judicandam etiam aptitudinem & internam Spiritus S. unctionem ad Sacerdotale officium ex donis ad Ministerium verbi necessariis. Quodsi enim quis libertate Spiritus, ingenio, memoria destituatur, aut insigni linguæ laboret vitio is non ad Concionatoris munus se à Deo vocatum secure colliget. Insigni autem non levi aliquo vitio præpedita lingua esse debet hominis, qui propterea studio diviniore se indignum ju-

dicare velit, ut pariter in schola atque ecclesia ad docendum se ineptum deprehendat; alias levis balbuties, russarum faucium asperitas, vocis exilitas & quæ sunt ejusmodi haud idoneam excusationis causam sufficiunt. Lutheri ipsius vox raucum quid sonabat: unde tum temporis bene multi Theologiæ studiosi, sed inepti imitatores sibi persvadebant, posse se pariter animos demulcere audientium & æque secundo ac Lutherus, auditorio uti, dummodo obtusioris vocis stridorem secum in suggestum afferrent: In hac tamen exploratione externorum & ministrantium donorum omnino considerandum illud est, quod natura arte possit juvari, id quod constat exemplo *Demosthenis* Oratoris etiam atque etiam commendato à *Cicerone Lib. 1. de Oratore.* & *Francisci Visdomini*, si Franciscanis habeas fidem, *Ferrariensis, qui veluti Demosthenes alter, invita ac prorsus reluctante natura præstantissimus Orator sit redditus. Nam cum ei lingua & vox naturali quodam & perpetuo offendiculo ita interrumperetur hæreretque loquenti, ut primas dictionum Syllabas in privatis colloquiis iterum atque iterum anhelando repetere cogeretur; Sic tamen repugnantis naturæ malignitatem fortissimo laterum robore & validissimo spirituum omnium conatu domavit & expugnavit, ut miraculum sit, quomodo Vir lingua hæsitans & in familiari congressu vix submissa voce verba referens, potuerit in publicis declamationibus expeditissima lingua exactissime gratissimeq; loqui, & quod mirabilius est concitatissimo cursu, ab exordio usque ad finem concionando inoffensa lingua decurrere, eodem semper actionis impetu.* Quod de eo refert *Henricus VVillot in Athen. orthodox. Sodalit Francisc.* p. 147. Alias conferatur Mosis excusatio, quam admittebat Deus, & Aaronem, quod his donis esset instructior, Mosi in Sacerdotio præferebat. *Exodi IV. v. 14. 15. 16.* Ceterum manet illud, quod antea nobis dictum

est

eſt, ad amorem hominis adverſus SS. Theologiam accedere oportere providentiæ divinæ efficaciſſima quædam media, quibus id, ad quod homo ejusmodi ex infinita reliquorum maſſa ſeparatus & Sanctificatus quaſi ſeorſim deſtinatus eſt, ratum de eo habeatur, isque ſemper proficiat feliciſſime, ad eccleſiæ emolumentum diviniorisque decus officii.

§. IX. Quod ſi ergo cultor Theologiæ, qui in juventute ſua animum ad Theologiam appulit, ſibique cum eo ſtudio bene convenire oſtendit, à parentibus & ſuperioribus illi vitæ generi aut deſtinatus aut in eo confirmatus adjutusque, quique opportuna jamdum ſpecimina dederit, prætereaque dotes ſufficientes habeat ad perſequendum illud ſtudium atque ad altiora contendendum; hunc ſalva & illæſa conſcientia, ſine gravi ſummi eccleſiæ præſidis & capitis unici offenſione, citra contemtum S. miniſterii & Parentum Patronorumque, aut citra ſcandalum in cœtu Chriſtiano Theologiæ ſtudium cum alio commutare non poſſe affirmamus.

§. X. Et quidem (1) *ob præfractam inobœdientiam*, qua vocanti Deo, cuj9 vocem atq; voluntatem non obſcure, ſed per conceſſa dona clariſſime percepit, reſiſtit. *Etſi enim futurum Theologum neceſſe eſt imprimis à Deo vocari atque numinis impelli motu, tamen noſtra quoq; diligentia tantum in hoc negotio momenti habet, ut ſi ea adſit, præclara Dei dona, bonitas naturæ inqvã, ingenii vis & quæ ejus ſunt generis, incrementũ non parvum in nobis capiant: ſi vero non adſit, vehementer metuendum, ne, tanquam ingrati, donis illis ſpoliemur: aut tanquam immorigeri vocationisq; divinæ Contemtores a præſtantiſſimo ſtudiorum aut vitæ genere, juſto Dei judicio excludamur. Obtemperantes Deus provehit: immorigeros repudiat ac arcet.* Verba ſunt laudatiſſimi *Hyperii* de *ratione ſtudii Theologiæ lib. 1. Cap. 3. p. 34.* Et qvomodo aliud vitæ inſtitutum, ad qvod

non vocatus ſit, auſpicari poteſt homo aliquis in nomine Dei Opt. Max. atq; felices ſibi progreſſus polliceri in eo, ad quod non impellente veritatis Spiritu animum adjecerit, ſed inſtinctu maligni Spiritus, qui perduellis divinæ ſapientiæ ex ſcripturarum præſcripto merito habetur. Attendenda hic ſunt omnino mandata & interdicta ſacris litteris comprehenſa, quæ pertinent ad muniendum confirmandumq; animumin eo vitæ genere qvod cuilibet divinis quaſi nutibus fuerit deſignatum. Ex quibus potiora: *Ut cuiqve largitus DEus eſt, ut quemqve Dominus vocavit, ita ſe gerat* qvomodo in omnibus Eccleſiis præcipit faciendum *Paulus 1. Corinth. VII. v. 17.* & v. 20. diſertius hortatur: *In qvo qvisqve ſtatû vocatus eſt, in eo maneto. Nemo qui aratro admota manu reſpicit intergum aptus eſt ad Dei regnum.* Judicio ipſius Salvatoris vocationis divinæ naturam oſtendentis *Lucæ IX. v. 62. Neq;* vel *militans ſeſe vitæ negotiis implicat, ut militiæ duci placeat 2. Timoth. II. v. 4.* Metuat unus quisque fulmina illa: *An delectatus Jehovah holocauſtis & ſacrificiis, ut cum auſcultatur voci Jehovæ. Ecce auſcultare eſt melius ſacrificio, attendere, pingvedine arietum. Quia ſicut peccatum divinationis* (magicum) *eſt rebellio, & ſicut ſuperſtitio & idololatria eſt repugnantia: quia ſpreviſti verbum Jehovæ, ſprevit ſimiliter Te. 1. Samuelis XV. v. 21. 22.* Felices qvi in tempore animos ad nutum Dei revocant, & ipſi momenti aut caſtiganti etiam potius ſe ſuaque ſtudia accommodant *Novimus nos nonullos, qui, cum divinitus eſſent uni huic ſtudiorum generi deſtinati* (*comprobavit id poſtea ſucceſſus*) *maluerunt tamen idque ſive aliorum hortatu ſive privata qvadam ambitione adducti, animum ad aliam qvampiam adjicere facultatem: veluti ad Jurisprudentiam aut Medicinam* (*qvas profecto eximias eſſe diſciplinas, negare*

gare nemo potest) quam eò pergere, quò se trahi advertebant. Verum, quid illis accidit? Cum existimarent, se sapienter nec minus feliciter maximo in pretio habita studia aggressos: ipsi præter suam exspectationem, occasione aliqua subito enata, coacti sunt ad Theologorum scholas se recipere, in quibus solis aliquid laude dignum tandem adepti sunt. Ita Hyperius lib. de Theol. Stud. p. 25. Cui observationi nobis subjicere liceat exemplum incomparabilis Theologi nostratis *Joh. Gerhardi* de quo *Spizelius in Templo Honoris p. 123.* ad hanc rem accommodate loquitur: *Qvod tantum ecclesia Evangelica ab egregiis Viri hujus laboribus, emolumentum sit consecuta, gravissimo cuidam morbo debet. Eo enim adolescens qvindecennis correptus de studio sacro tractando voverat & interno conscientiæ stimulo excitatus, ad studium Theologicum, a qvo Medicinæ amore captus jam diverti cœperat, regrediebatur.*

§. XI. (β) Altera ratio quæ obstat, quo minus studiosus Theologiæ possit a se ipso quasi exire, atque ad aliud studiorum genus transire, est talenti divinitus in lucri usum concessi occultatio, cujus causa & gravis ipsi reddenda ratio, & necesse habet severam exspectare ad tribunal Judicis sententiam, ex *Lucæ XIV. v. 21. 22. 23. 24.*

§. XII. (γ) Sequitur, ut ostendamus, non licere homini ad sacra studia nato volatico esse, ob exitiosam summe & a servatore ipso reprehensam inconstantiam. *Lucæ IX. 62.* Qnin potius ii qui desultoriis studiis fata sua solicitant exempla Prophetarum & Apostolorum seqvantur, viamq; terant tot sanctissimorum Dei Virorum atque martyrum vestigiis signatam, qui a vocatione sua ne latum quidem unguem unquam desistere voluerunt donec *cursum absolverent fidemq; servarent. 2. Timoth. IV. v. 7.*

§. XIII.

§. XIII. Jam vero considerandum erit, quod leves mutationis causæ internam Dei vocationem atque voluntatem irritam non debeant facere. Vel enim S. S. Theologiæ studio valedicunt plurimi (1) *ex promotionis mora*: id quidem nulli negamus, non omnibus, *Balthasaris Meisneri, Joh. Affelmanni, Matthiæ* à *Hoë* &c. contingere fata, quos admodum juvenes l. Academia Professores Theologos vel Ecclesia habuit antistites. At Christiani hominis est patientia omni horas & moras præstolari vocantis Dei, neque impatientia divinum lædere ordinem, qui hos primo diluculo, illos circa horam tertiam, nonnullos quoq; ad undecimam demum vocat in vineam. *Matth. XX. v. 1. seqq.* Bene *B. Lutherus in Postilla Eccles.* Am Tage *Andreæ* des Heiligen Apostels in der ersten Lehre: Bistu gelehrt und verstehest GOttes wol / meinest auch du wollest es andern recht und nützlich fürtragen / harre / wilß GOtt haben / er wird dich wol finden / lieber laß dir deine Kunst nicht den Bauch zureissen / GOtt hat deiner nicht vergessen / soltu sein Wort predigen / Er wird dich zu seiner Zeit befördern / setz ihm kein Ziel / Zeit / oder stelle / denn wo du nicht hin wilt / da wird Er dich hintreiben / und wo du gerne seyn wollest / da soltu nicht hinkommen: Multi tamen sunt, qui conqveruntur acriter, se in tanto studiosorum Theologiæ numero, præsertim, cum vix legitimas vocationes consequi iidem possint, ferme obsolescere, & quis tandem pati velit superba fastidia quorundam, de quibus jam suo tempore ad indignationem usque conqvestus *Lutherus* est, memorabili *epistola, qvæ exstat Tomo XII. Opp. VVitteb. p. 203.*

Dem

Dem Würdigen Herrn Magistro Johanni Schreyner / Pfarrherrn zu Grimmen und Superattendenten, meinem günstigen in Christo Freund.

MEin lieber Magister und Pfarrherr/sagt doch(wo es Magister Spalatinus nicht thuen will) den Edelleuten und wer sie sind/ das man nicht kan Pfarrherrn mahlen / wie sie gerne hätten / und solten GOtt dancken/ das das sie das reine Wort aus einem Buch möchtē buchstabiren hören/weil vorzeiten unter dem Pabst/so eitel Teuffels Pfürtze und Dreck haben müssen hören / und bezahlen theuer gnug. Wer kan den Edelleuten eitel Doctor Martinus und M. Philippus auf solchen Betteldienst schaffen? Wollen sie eitel S. Augustinus und S. Ambrosius haben/ die mögen sie ihnen selbst schaffen. Wenn ein Pfarrherr seinem Herrn Christo gnügsam und treu ist/ solt billich ein Edelmann (der etwas merckliches geringer den Christus) auch zufrieden seyn. Muß doch ein Fürst in seinem weltlichem Regiment zufrieden seyn / das Er im gantzen seinem Adel kaum drey Werckstück findet / und mit den andern Füllsteinen Gedult haben muß. Sie wollens alles erlesen haben / aber selbs nicht erlesen seyn noch seyn mögen. Solche Sachen solt ihr in eurem Creyß selbst ausrichten. Denn wir ohne das überschütt / kein Ruhe noch Frieden haben/für den Sachen aus allen Landen. Last diesen Brieff kommen für Fürsten und Herrn oder wo man will/ mir ligt nichts dran. Feria 2. post Kiliani 1537. Martinus Luther / D.

Cogitet itaque Theologiæ cultor industrius non deesse pios Magistratus qui id quoque sibi dictum putent, persvasissimumque sibi habeant, summi Dei animadversionem se incurrere

currere, si cogitationibus istiusmodi patiatur se divelli à studio Sacrarum litterarum.

(2) Nec quicquam hic profecerit, si quis dicat *se tædio præsentis status capi*, vereri se ne succumbat oneri, quod honos, quem in Theologiæ studio exspectet, sit allaturus. Constare quippe, Sacerdotium non esse otium sed negotiorum negotium & vel Lutherum ipsum in cap. XL. Esaiæ Tom. III. Lat. fateri: *prædicare verbum Dei nihil aliud esse, quam derivare in se furorem totius inferni & Satanæ.* Ita alios videas sibi vereri, ut vires & dotes suæ sacris Theologiæ muneribus pares sint, alios, ut satis obfirmato adversus quasvis vexationes Diaboli mundi & carnis sint animo, qui quidvis potius à se impetrare malint, quam ut confidere possint, satius esse, si cœpta in usum ecclesiæ pergant urgere. Nos, quamvis omnino sufficientem eruditionem præstantissimasque dotes digne in Theologia versaturo competere asseramus; tamen, ut probe quis seipsum intelligat etiam atque etiam monemus, ut omnibus modis fugiat nimiam diffidentiam, quam in incomparabili Viro Hieronymo Wellero *B. Lutherus* vituperat. *Colloqu. Mensal. cap. 22. fol. 184. edit. Francof. anno 1568:* Es ward geredet von *D. Hieronymo VVellern*, wie er so kleinmüthig wäre/ verachtete seine Gaben/ da er doch gnug Verstandes/ Kunst und Wohlredenheit hätte/ mehr denn alle Papisten/ doch weil er andern nicht konte gleich seyn/ träte er zurücke/ und wolte sich nicht brauchen lassen. Darauff sagete D. Martin Luther: Mit nichten soll man also thun/ sondern ein iglicher soll zu frieden seyn/ und sich gnügen lassen an seinen Gaben/ die ihm GOtt gegeben hat. Denn sie können nicht alle Pauli und Johannes der Täuffer seyn/ sondern es müssen auch Timothei und Titi seyn/ man darff der Füllsteine an einem Gebäude mehr/ denn der Quadraten. Im-

glei-

gleichen klagte Magister Forsteinius, D. Luthero, daß sein Predigt-Amt ihm sauer und schwer ankäme/ und alle seine Predigten ihm zu enge würden/ auch würde er offt irre darinnen/ und wolte daß er noch bey seiner alten Profession geblieben wäre. Ach sagete D. Martin Luther, daß der liebe Petrus und Paulus davon wären/ ihr soltet sie wohl schelten/ denn ihr bereit so geschickt woltet seyn/ als sie/ ihr woltet haben den Zehenden/ und nicht die Erstlinge. Est aliquid prodire tenus si non datur ultra. Kriechen und schleichen ist auch etwas/ da man nicht weiter kan. Thut ihr das eure/ könnet ihr nicht eine Stunde predigen/ so sey es eine halbe oder viertheil Stunde/ und richtet euch nicht aller Dinge nach andern/ ihnen nachzuahmen und zu folgen/ ihr könnet meine/ noch eines andern Predigt von Wort zu Wort nicht erlangen/ sondern fassets aufs einfältigste und kürtzeste zuvor/ worauf die gantze Sache und Predigt bestehet/ und befehlets darnach unserm GOtt. Suchet in allerley Einfalt GOttes Ehre/ nicht Ruhm und Zufall von Menschen/ und bethet/ daß euch GOtt Verstand und Mund/ und den Zuhörern ein recht rein Gehör verleihe/ und lassets GOtt walten. Denn das wollet mir gläuben/ daß Predigen nicht Maulwerck ist/ denn ich/ wiewohl ich nun ein alter und geübeter Prediger bin; Doch fürchte ich mich/ wenn ich predigen soll/ und ihr werdet gewißlich diese 3. Stücke erfahren. Erstlich/ da ihr gleich die Predigt auffs allerbeste gefasset und begriffen habet/ worauff sie stehen soll/ so soll es auch wol zu trümmern und zu Wasser werden. Zum andern wenn ihr am Begriffe und Concepte gar verzaget/ so gibt GOtt Gnade/ daß ihr am besten predigt/ daß es dem Hauffen wohlgefället. Zum dritten/ wenn ihr nichts gefasset habet/ daß es beyde euch

und den Zuhörern wird gefallen: Darumb bittet GOtt/ und lassets dem befohlen seyn. Hactenus Lutherus. Neq; solum is, qui divinam vocationem ad Theologiam defugere noluerit, necesse habebit inhærere vestigiis divinæ benignitatis, sed etiam intentionem afferat oportet ad hoc studium subjectionis, ad omnia mala, quæcunque ipsi ob nomen Christi & sanctum opus prædicationis à fidei & pietatis hostibus, ab ingrato mundo, à tepidis & carnalibus, â falsis fratribus inferri possint. Amplectendum itaque consilium hoc erit *B. Lutheri*, quo vocatione divina fretus facile conscientiam solabatur metumque omnem abstergebat. Exstat illud Comment. in Genes. XXVII. *fol. 56. Scio ego, scribit, me sæpe multa stulte & temere admodum egisse, adeo ut cogitarem: Cur Deus vocavit me ad prædicandum, cum in me tantum scientiæ, consilii & prudentiæ non sit, quantum magnitudo muneris requirit: quanquam enim bono & simplici animo, bono studio & zelo gerebam omnia, tamen multum absurditatis & offensionum sæpe ortum est, ut videretur cœlum & totus mundus ruiturus. Ibi tum in genua procumbere, & opem ac auxilium à Deo flagitare cogebar, qui potens est ex tragico paroxismo catastrophen Comicam nobis dormientibus, præstare.* Egregie ad Syrac. 22. scribit Matthesius. conc. 3. p. 147. Wer da stehen will auff breitem Fuß/aus- und Fushalten/der steure sich auff zwo Säulen/ nemlich auff GOttes Wort und seinem Beruf. HErr Gott diß ist dein Wort/ un du hast mich durch meine Eltern/ Præceptores in diese Kirchen beruffen zu diesem heiligen Ambt. Ich will dir aushalten/ ich glaube dir und traue dir. Du hast gesagt/sey keusch/sey getreu. Nun will ich nicht wider Ehre thun/nicht stehlen/und solt ich betteln gehn/ und wann ich gleich Herrn und Frauen/König und Käyser solte zu Feinden bekommen/ so will ich doch thun

was

was recht ist / wie Joseph / GOtt wird meine Unschuld schon an Tag bringen / und mein Lohn seyn: Will mein Kirch / oder der Herrschafft / der ich diene / meine Treu und Fleiß nicht erkennen / und achtet meine Mühe und Fleiß gar gering / und für nichts / so will ich doch GOtt in seinem Wort und meinem Beruff dienen und aushalten / und lasse mich von den zwo Säulen auch der Höllen Pforten nicht reissen. Nemo ergo propter ingrati mundi malignum genium propter pericula, propter labores & molestias se patiatur abstrahi à ministerio, aut universim à Studio Theologiæ, siquidem divinum & præceptum & præsidium & præmium præsto habemus. Ita enim Deus *Jeremiam* obfirmato jubet esse animo cap. 1. v. 14. 15. *Ne illos pertimesce, ne ego te coram eis exscindam. Ego enim ex te jam hodie efficio munitam urbem, ferream columnam & aheneum murum, contra totam regionem, in Judeæ Reges atq; principes in sacerdotes & incolas.* Idem qvoque benignissimus Deus qui Ministros suos præsidio munit, etiam eloqvio donisq; omnibus instruit ita namque diserte Christus: *Nolite curare quomodo aut quid loquamini: Suggeretur enim Vobis eadem hora quid loquamini. Non enim Vos eritis qvi loqvemini, sed Patris vestri Spiritus in Vobis loquens.* Hæc ergo divinæ gratiæ certissima adjumenta apud unumquemque, qui sacris studiis se semel emancipavit ad vividam proficere debent consolationem, ne quis defugiat labores, quos sustinendi muneris ratio olim possit afferre. Annon enim præterea qvilibet status curis laboribusq; est obnoxius. Quam minime ardua munera sine arduis negotiis possint suscipi Mosis exemplum affatim comprobat. Qvare velimus pati ut adversarii nos labore vincant ac studio? Atqui Calvinum refert *Florimundus Raymundus Historiæ suæ de Nativit. hæres. &c.*

Lib. VII. cap. 10. vix repertum esse, qui Calvinum adæquaverit in perferendis laboribus. Spatio annorum XIII. Genevæ singulis diebus Conciones habuisse, binas etiam sæpe diebus Dominicis. Singulis hebdomadibus Theologiam publicis prælectionibus explicasse, & singulis diebus veneris colloqvio pastorum interfuisse, sive collationi, quam Congregationem appellabant. Quod reliqvum erat temporis aut libris scribendis aut responsis ad variorum literas expendisse. Jesuitæ licet in nobis detestentur *Prædicantis* nomen, attamen in laudibus suis volunt commemorari prædicasse sæpius. *JOH. GEORGIUM VOLGERUM, Alegambe in Biblioth. p. 244.* scribit ad publicas conciones, *in quibus habendis perpetuo versatus sit*, S. Chrysostomum adhibuisse. Eodem Auctore in Biblioth. Jesuitica *p. 239.* constat Jesuitam *Joh. Falconem* uno eodemque die sex septemve habuisse conciones neque tamen satietatem sacri laboris eum cepisse. *Raphaël Oller* Jesuita (quem Sancti Apostolique elogio ejus auditores ornarunt) spatio tredecim dierum septuagies concionandi labore defunctus est, ceu memorat *Alegambe in Biblioth. Jesuit. p. 407.* Notissimus ob facinora sua Jesuita *Petus Cottonius* Anno 1618. *ducentas & viginti publicas conciones habuit*, reliquarum, quas eodem anno ad religiosas familias habuit, comes ejus numerum definire haud potuit, ut habet *Alegambe l. c. in Cottonis vita p. 387.* Bellarminus adeo gestiebat hoc labore perfungi, ut auctoritate Pontificis sancitam ætatem concionaturi antevertere non dubitaret, sed multo ante orationes haberet sacras ad populum, non sine admiratione auditorum, ceu ex scriptoribus vitæ hujusdem constat. Vid. D. Præses **im reinen Gewissen wegen des Papistischen Catechismi** *p. 654.* **der kriege des HErrn.** Sunt quidam qui S. Theologiæ studium dese-

rere

rere animum inducant, quod dudum egestas verbi divini ministrorum proverbio locum fecerit;

Pontificat Moses cum sacco per civitatem
Et stultum Crœsum sors per amica beat.

Contra ea:

Dat Galenus opes, dat Justinianus honores
&: *Baldus equo vehitur, vehiturque Avicenna quadrigis.*

Enimvero & illis quod respondeamus in promtu est. Annon enim ipsis æternæ sufficiunt divitiæ? Et siquidem vel maxime tenui in re sæpius degere cogantur, qui sacris se consecrarunt studiis; tamen *merces eorum multa erit in cœlis* Luc. VI. v. 23. Atqui Deus etiam illis largissime prospexit quovis tempore: & in veteri quidem Testamento ordinaverat, ut Sacerdotes atque Levitæ sustentarentur ab auditoribus suis. Reditus illorum erant decimæ agrorum, hortorum vinearum &c. *Num. XVIII. v. 11.* primitiæ olei musti frumentiq;. *Numer XVIII. v. 12.* pars primogenitorum ex pecoribus. *Deuter. XV. v. 19.* pectus porrectitium armusque exceptitius. *Levitic. X. v. 14.* Similiter ipsis cedebant sempiterno ritu panes appositi. *Levitic. XXIV. v. 8. & 9.* caro arietis nec non panis canistri *Exod. XXIX. v. 31. 32.* certa pecuniæ summa ex votis nuncupatis. *Levitic. XXVII. 2.* & pretium redemtionis illorum qui exsuperabant. *Levitic. III. v. 47.* Christus autem in N. T. divinissima cura victum cultumque suis comparabat, quos ad prædicandum Evangelium mittebat, edicendo: Dignus est operarius alimento suo. *Matth. X. v. 10.* in quam sententiam conferatur. *Luc. X. v. 7. 1. Cor. IX. v. 13. 14. ad Gal. VI. v. 6. 1. Timoth. V. v. 17. 18.* Et reperiuntur sane Auditores, qui Philippensium exempla sequuntur & Doctoribus suis ad rationem expensorum & acceptorum conferunt, & quæ opus sunt, subministrant. *Philipp. IV. v. 15. 16.* Et si contingat ob

divini

divini prædicationem verbi, quosdam spoliari & sedibus suis expelli non tamen eis sunt clausa Sanctorum alibi viscera. De cetero sufficit, quod Deus ipse sit pars atque patrimonium eorum, *Deuter.* X. *vers.* 9. Si igitur sint quibus angusta res familiaris, in eo quoq; juxta cum Apostolis gloriari possunt: Siquidem propter Christum & propter electos omnia sustineant: Sine quo lautiorem in hoc mundo conditionem quærere & cum aliis fortunæ suæ fabri esse possent. Apostolis enim nec aurum nec argentum erat. *Actor.III. v. 6.* illi pauperes erant, & multos ditabant *2. Cor.VI. v.10.* illi in fame & siti, in frigore & nuditate gloriabantur. *2.Cor.XI.v.27.* Christus Rex Regum & Dominus mundi propter nos pauper factus non habebat, ubi caput reclinaret. 2. *Cor.8.v.9.* cum *Matth.VIII.v.20.* Discant igitur à pueris, qui sacris studiis aliquando operaturi sunt ad utramq; fortunæ ansam præparare animum, ut neque ad divitias neq; ad honores mundi attenti sint: quorsum pertinet gravis admonitio incomparabilis Speneri, Viri zelo suo hinc usq; ad cœlum notissimi, quæ exstat apud *Spizelium de vitiis literatorum comment.IX. & ult. de Nox. Lit. Curios.p.1020. Video plerosq; Parentes, qui Sacris studiis Liberos suos dicant, neutiquam hoc facere pio Zelo ut nimirum divinum regnum strenue promoveant, & animose hoc agentes mundi in se & suos odia, quod propemodum necessarium consequens est, concitent: sed ut in certo & quidem honoratiori etiam in seculo statu, vitam quam ipsi putant, tranquillam agant, imo aliquando suis honori & commodo sint. Ita carnalis est vere prima intentio etiam sæpe apud homines alioqui non malos. Hæc intentio mature puerorum animis imprimitur, destinari eos sacris muneribus, imprimis ante oculos positis illis, quæ præ cæteris fulgent: atque ita primus, qui in studium Theologicum amor conciliatur in teneris animis, nititur*

itur propriis commodis & honore, quæ intentio postea pleraque non pessime alias procedentia misere corrumpit. Affectus enim ipsos occupat, ut quicquid dein in studiis suscipiant, plerumque ante oculos sit non tam Deo & proximo vera dilectione serviendi, quam inter alios emergendi, suisq; rebus, quam fieri queat commodissime prospiciendi studium. Nimirum is scopulus non minimus est, sed inter reliquos quasi prominet, in quem bene multi impingunt, dum contendunt S. Theologiæ studium sibi esse non posse cordi, (4) *ob studiosorum Theologiæ & ecclesiasticorum officiorum* contemtum. Non placet nunc nec vacat in illum excurrere campum & Theologiæ studium & ministerii dignitatem prolixius à contemtu Quakerorum vindicare: neque tamen sicco pede præterire possumus calumnias Pontificiorum, quibus nostros à studio diviniori abstrahere conantur, sed conantur. Solent quippe hi obtegere gloriam Theologorum nostrorum, quasi ex infima plerumque plebe assumantur ignobiles nulla nascendi sorte aut alio externo splendore conspicui, neminem è Principibus, uti quidem inter Papæos sacerdotium recipere ceu *Sylvester Petra Sancta Loyolita notis in epistolam Petri Molinæi ad Balzacum cavillatur*, quas notas castigavit *in Jesuita Vapulante Andr. Rivetus. Tom. III. Opp.* & quidem ejus Castig. *cap. IV. p.* 502. impudentissimo homini regerit *Papas ipsis fuisse ignobiles multos, quorum nonnulli veteramentarii sutoris filii fuerunt ut Urbanus IV. teste Onuphrio: aut Pistoris, ut Jacobus de Furno Tolosanus qui fuit Benedictus XII: aut cujus cognomina, ait Platina, & Patria ob ignobilitatem rejicientur, ut Bonifacius VII, quod idem dixerat de Christophoro I. & aliis nonnullis; aut bubulcorum filii, ut nuper Sixtus V.* Pariter inter purpuratos Patres Cardinales sæpe tales promoveri contingit, qui omnibus pudori sunt & ludibrio. Sunt ex eorum numero *Franciscus*

ciſcus Rapacciolus, lintearii alicujus filius, Johannes Jacobus Panzirollus, Sartoris, Martius Gineti I*nſtitoris, Volſæus lanione genitus; Julius Mazarinus*, cujus Parens foro turpiter ceſſerat; *Lælius Falconerius litterarum adeo rudis erat, ut vix nomen ſuum legere vel ſcribere quiverit. Franciſcus Barberinus, adoleſcens Cardinalis factus eſt ab Urbano Octavo, cui Pædagogum addere opus habuit Aſcanium Filomarinum poſtea quoque Cardinalem. Conferatur Joh. Hoornbeck in Examine Bullæ P. INNOCENTII X. (qua abrogare nititur pacem Germaniæ) p. 12.* Non ergo Jeſuitæ habent quod nobis objiciant evileſcere apud nos miniſterii dignitatem eo qvod proletarii tenuisq; ſortis homines ad Theologiæ adyta à nobis admittantur. Quorſum quoq; videatur Dn. Præſes in den Kriegen des HErrn & quidem im reinen Gewiſſen wegen des Päbſtiſchen Catechiſmi. pag. 643. & pag. 649. 659. Qvanqvam ipſis & illud facile largiamur, quod nec ipſi diſſimulare poterunt, ante hac in Papatu regalia Sacerdotia & pingvia beneficia, ambitu aut ſimonia prævalentibus expoſita fuiſſe. Vidit Germania & audivit publice concionantem Anhaltinum principem Wolffgangum, Aſcaniæ Comitem: Vidit & audivit ex eadem Perilluſtri ſtirpe Georgium Eccleſiæ Merſeburgenſis Diœceſeos præfectum, qui ſereniſſimum quondã Saxoniæ Electorem Auguſtum, cum Anna filia Chriſtiani Regis Daniæ Solemni Eccleſiæ noſtræ ritu copulavit. Ut jam taceamus bene multos inter nos nobili loco natos, qui Eccleſiaſticis muneribus perpetuam ſibi laudem circumdederunt. Ceterum illud etiam atque etiam cum *Gisb. Voëtio Politicæ Eccleſiaſt. Parte II. Lib.* II. *Tract.* I. *cap.* VIII. *p. 300.* monemus: *Exploret quisque contemtorum miniſterii ſacrorumq; officiorum conſcientiam ſuam, annon ipſe Jeroboamicæ hujus* πολιτείας (III. *Reg. 12. v. 31. pars magna fuerit?*

rit? Annon ipse vilissimorum mancipiorum filios, quamvis sæpe nec ingenio, nec moribus, nec eloquentia, nec diligentia sacro huic studio & ministerio pares, præ melioribus promoverit & protruserit? ut scilicet eos tanquam pilas haberet, haut aliter ac Dii homines, (juxta theologiam Plauti in Captivis,) aut præpositis illis suis insidere queat; uti ranæ regi suo trabi. Quamvis autem *Becanus in examine Concordiæ Anglicanæ cap.* 5. falsissimum commentum referat, quod crapulam olet convivii illius, in quo fortasse quidam ex fratribus ejus, bene potus somniavit se festivam illam disputationem audiuisse inter nobiles illos, quorum unus protestans *malle se omnes filios suos in crucem agi malam professus est, quam ut unus eorum fieret prædicans.* Quod somnium salse ridet *Andr. Rivetus Tom. III. Opp. p. 502.* Cui opponere possemus plurima exempla nostratium, qui calidissimis votis à Deo expetierint *cum Friderico Taubmanno* illam consequi felicitatem, ut omnes ex se nati digni habeantur, qui Ecclesiæ DEI sacris in muneribus utilem aliquando operam possint navare. Attamen inficiari non possumus passim despicatui haberi sacra studia & munia, uti gravissimè conquestus jam suo tempore B. Lutherus, Tomo III. Latino Jenensi fol. 840. *Pastor animarum contemtissimus homo est, adeo, ut nullus rusticus sit: qui eum non putet sicut lutum esse, quod pedibus conculdandum sit, quod faciunt quoque. Sed genuini Christi Discipuli munus est, gloriam hominum non magis diligere, quam gloriam DEi.* Joh. XII. 43. *& sacri studii officiiq; dignitatem non ex mundi malitia, sed ipsius Summi Numinis æstimare ingenio*, cujus sententia res si judicetur, Theologiæ studium, ecclesiasticæ dignitates omnes facultates munera omnia, quæ mortali contingere possunt longo post se intervallo relinquunt. Conferatur Summe Reverendus *D. Carpzovius part. II. Concion.*

Funebr.p.1434. Vere *B.Lutherus noster Tomo V. Jenensi.* in der Predigt/ daß man die Kinder zur Schulen halten soll *f.172.* Du magst von Hertzen dich freuen und frölich seyn/ wo du dich hierin findest/ daß du von GOtt darzu erwehlet bist/ mit deinem Gut und Arbeit einen Sohn zu erziehen/ der ein frommer Christlicher Pfarherr/ Prediger und Schulmeister wird/ und damit GOtt selbst erzogen hast einen sonderlichen Diener/ ja wie droben gesagt ist/ einen Heyland vieler Leute/ einen König und Fürsten in Christus Reich/ und in GOttes Volck einen Lehrer/ ein Licht der Welt/und wer will und kan alle Ehre erzehlen eines rechten treuen Pfarrherrns/ so er für GOtt hat? Es ist ja kein theurer Schatz noch edler Ding auff Erden und in diesem Leben denn ein rechter treuer Pfarrherr und Prediger. Id quod prolixe postmodum deducit. Conferantur *Consilia Vitembergensia. Tom.* II. *Tit.* IV. *p.64.* Was ein frommer Prediger sey/ und wofür man denselben halten solle. Vide etiam *Conradi Portæ Pastoris* Islebiensis *ad S. Petri & Pauli Pastorale Lutheri, cap.*I. Tacemus jam honorem studiosis Theologiæ à Regibus delatum, quod ipsis etiam assurrexerint Reges teste *Rambam* apud *Schickardum Juris Regii Ebræorum cap.*IV. *Theor.12.p.229.* quod mirum nemini videri debet, cum illos Regibus potiores affirmaverint Rabbini & quidem *Rabbi Bechai apud CarpZovium in notis ad locum Schickardi.* Adde, quod Hebræi fœminã commendaturi frequentarint loquendi formulam הוגנת להנשא לכהונה *quod idonea esset, quæ maritaretur à sacerdote* ut testis est. *Joh. Lightfootus in Lucæ* I. *v.5.p.712.* Nihil quippe tam magnificum cogitari potest, id dignitas Theologi quin exsuperet. Patet id ex titulis qui illis in scriptura tribuuntur. Dicuntur enim *angeli Jehovæ exercituum.* Malach.2.v.7. *dispensatores.* 1.Cor.4.v.1.

viri

viri & servi Dei aut *Jesu Christi* καθ' ἐξοχήν. Rom.1. v.1. *Amici Christi* Joh.15.v.15. *Cooperarii Christi* 2.Cor.6.v.1. *stellæ in manu Christi*. Apocal.1. v.20. *lux mundi & sal terræ* Matth.5. v.13.14. *justificatores*, Daniel.12. v.3. *salvatores*. 1. ad Tim.4.v.16. *Nuncii s. Legati Christi*, 2.Cor.5. v.20. coll. cum Esaiæ 52. v.7. & Rom.10.v.15. *Omnis quidem ordo à Deo, institutus est honorabilis (conjugium scil. Hebræ. 13. v.4. Politica gubernatio, 1.Petr.*II. *v.13.17.) ergo & ordo ecclesiasticus non minus est honorabilissimo & multo magis: quia est institutus à Deo, & quidem qua redemtore & versatur circa sacra & spiritualia, ad æternam salutem ducentia; non circa τὰ βιωτικὰ & temporalia*. Verba sunt *Gisberti Voëtii Polit. Ecclesiast. P.II. p.285*. Quippe Theologia tanto intervallo anteponenda cuicunque alii studiorum generi quantum anima corpori rebusq; fortunæ præstat, quò videatur *Andreas Gerhardus Hyperius de Theolog. stud.* pag. 49. Hanc ergo excellentiam Theologiæ nemo sibi patiatur eripi, sed obfirmato animo constanter perseveret progredi in eodem studio, quod in pretio habere occepit: aures omnium, quotquot semel Deo operam suam in ecclesia addixerunt, continuo vocibus Christi præcipientis Magistri personent: *Scrutamini Scripturas Joh.V.v.39*. Nemo sibi transfuga imponat falsis persvasionibus, quod leves istiusmodi rationes & phaleratas nugas justissimo ac severissimo judici, eidemque capiti ecclesiæ illius, in qua eo jus opera uti voluerat, aliquando secure & intrepide in apologiæ usum possit opponere. Audite vos olim divini conscii muneris, quibus nunc in typho seculi adornando est animus, præceps valde est lapsus, quo ruatis etiam atque etiam videte. Cernuas pedibus vestris se advolventes cernite animas, divinæ origini per vos reddi discupientes, atq; cœlesti vestra opera commercio imbui, ad fidei vitæque normam à vobis traduci.

duci. Scelus cogitate Caini, quo ille fratrem interimebat Deumque ad pœnam quadam quasi *sanguinum* querela movebat. *Genes.IV.v.10.* ad quem locum quidam Rabbinorum congruenter notant, Spiritum S. ideo plurativum adhibuisse numerum, ut indigitaret vindictam facinoris poscere, quotquot in unico hoc jugulo essent trucidati, futuri olim justissimi Abelis haud forte inficianda progenies. Capitalius est hoc crimen, nullisque vel æternis eluendum cruciatibus, in quod vos induitis, quotquot profligata divina vocatione animos suffocatis, cœlumq; spoliatis, è quo extorres in inferno æternis convitiis late serpens vobis exitium mavultis exprobrari. Augustum Imperatorem accepimus cladem Quintilii Vari una cum exercitu in Vestophalia ab Arminio prostrati tanta impatientia tulisse, ut caput interdum allideret foribus, clamando: *Quintili redde legiones.* Humani aliquid passum esse Augustissimum Imperatorem res ipsa loquitur: ceterum justissima indignatio in eum, qui Legiones illas perdiderat, augustissimus amor adversus eos, quibus ut membris trucidatis ipse caput ut superstes esse vellet, vix â se poterat impetrare. Quo animo Christi judicis aliquando sustinebitis vocem ejusmodi: *Reddite Legiones*, Vos, quotquot destinavit ipse sacris muneribus, in quibus pomœria ecclesiæ proferretis atque Diaboli regnum dissiparetis, animasq; vobis committendas æternum servaretis. Attamen nisi humana vos movere poterunt, divina tandem moveant. Christi vos sanguis obsecrat, sanguis in redemtionem universi generis humani effusus, sanguis, qui & illi ecclesiæ, quam vestro ministerio collectam oportebat, pretium apud Patrem cœlestem sit conciliaturus. Adeste vos jam volatici homines, injusti donorum DEi æstimatores! Sistite vos Jesu percontanti. Unum est quod vos quærere velit: *etiamne*

amatis

amatis me? Enimvero probe intelligite vos, conſcientiam veſtram obteſtor, cujus notiones Deo ſunt explicatisſimæ; ſi libenter vereque aſſeratis, tum protinus audietis: *Paſcite oves meas*; Si renuatis, cogitate amori JESU vos nuntium mittere, cogitate extrema veſtra deſtituta fore Angelorum miniſterio, omnem reliquam vitam non niſi propagationem miſeriæ terroribus calamitatibusque plenisſimam futuram, nullam ſpem ſupereſſe deficientibus à Deo; ſed inferarum ſedum barathris abſorbendos æternumque in nunquam finienda ſecula affligendos eſſe. At enim quam pulchrum Deo adhærere. Urget Zelum hunc noſtrum incomparabilis Spenerus in appendice prima, **der Klage über das verdorbene Christenthum: Ob man mit gutem Gewissen heut zu tage in dem Kirchen-Dienst stehen bleiben könne/ oder denselben nothwendig verlassen müsse.** p. 203. ſeqq.

§. XIV. Quæ tamen non eò accepta volumus quaſi nullus unquam mutandis ſtudiorum generibus locus dari posſit. Cave enim credas ideo non deſerendum eſſe ſtudium Theologiæ, quod in aliis ſtatibus vitæque inſtitutis & facultatibus non posſit ſperari ſalus. Ut proinde fruſtra ſtudium Juris relinquere voluerint. Joh. Petr. Ala. uti ipſe *Tr. de Advoc. & Cauſid. Chriſt. p. 2. Exhort. 3.* ait: ſe ingenti ſtupore percuſſum, cum aliquando legiſſet, ſubulcum quendam multum elaboraſſe, ut porcos ageret in ſuile & tandem indignatum exclamaſſe: *Eatis tandem in hoc ſtabulum, ſicuti Procuratores & Advocati deſcendunt in infernum, & continuo gregatim omnes introiviſſe*, quod idem Joh. Paræo celeberrimo Juriſconſulto ad Florentinam urbem deambulatum prodeunti accidiſſe refert *VVadingus Tom. I. Annal. Minor. f. 84.* Minime autem hæc quæ de conſtantia Theologiæ ſtudio aſſerenda ſcripſimus ultra omnem mutationem conſilii urgemus: quandoquidem

quidem omnino concedimus, intercedere posse momenta plurima, quibus quis adductus citra ullam offensionem sacri Numinis & conscientiæ suæ læsionem quis possit debeatq; transire à Theologia ad aliam quandam superiorum facultatum, quæ vocantur, aut planè ad aliud vitæ institutum.

(1.) Primo enim regressum à studio Theologiæ imperat *defectus internæ vocationis*; de qua supra explicatius egimus. Qui namq; ita vocati non accedunt, iis omnino verendum ne pariter Deus conqueratur: *Currebant, & non mittebam eos* Jerem. 23. v. 21.

(2.) Deinde quoque vacationem studii Theologici impetrare posse confidimus, quot quot *maculis supervenientibus* à sanctissimis destinationibus tantum non abarcentur. Et quidem in homicidio commisso rem ita definit *Lucas Backmeisterus* Rostochiensium Theologus longe celeberrimus *in Fasciculo quæstionum Theologicarum qu. IV. p. 46.*

Ob einer der auff einer Universität einen Todschlag begangen/ wohl könne zum Predig-Amt befördert werden.

Antwort.

Ministerii Rostochiensis.

Nachdem ihr Wohlgelahrter N. in euer uns behandter und in consessu Ministerii verlesener Supplication uns von euren leyder mit einem Studioso vormals allhie geschehenen/ betrübten Conflictu, davon derselbe Todes verblichen/ kläglich berichtet/ und zum Trost Eures hochbetrübten Gewissens unser Judicium und Testimonium, darüber höhestes Fleisses demütig ersuchet und gebeten/ Ob ihr das Ampt des Heil. Ministerii in fürfallender legitima vocatione wol bonâ conscientiâ könnet annehmen und bedienen.

Als verhalten wir euch nicht/ daß wir aus den von euch erwehne-

wehneten/ und in Furchten GOttes wol erwogen Ursachen es dafür halten und achten/ daß ihr legitimam ad SS. Ministerium vocationem, wann sie euch durch GOttes Schickung/ offeriret werde/ wol amplectiren, annehmen und bedienen könnet und möget/ weil ihr per competentem judicem ab ordinariâ pœnâ, nach fleissiger Erkündigung und Verhör der Sachen/ gäntzlich absolviret, von Euren Seel. Vater zu den Studio Theologico destiniret, Ihr auch selbst GOtt und seiner Kirchen in Ministerio zu dienen Euch consecriret und angelobet habet/ bevorab/ da Ihr umb Verzeihung Eures gethanen Excessus und Fehltrits GOtt dem HErrn mit wahrem bußfertigem Hertzen/ im Glauben/ daß er auch omnis generis peccatores zu Gnaden auff und annehmen/ hertzlich ersuchet und bittet/ auch seiner Kirchen hinführo treulich zu dienen/ mit Hülff und Beystand GOttes des heiligen Geistes/ Euch befleißsigen werdet/ thun euch hiemit Göttlicher Verwahrung und Regierung GOttes des heiligen Geistes empfehlen. Datum Rostock den 7. Febr. An. 1620.

Circa quod Decisum studiose annotamus, quod ad liberationem à pœna per competentem Judicem provocet, tum quoque ut sub conscientiæ pretio, inquisitio in crimen sit instituta, & sic tandem moderamen inculpatæ tutelæ liquido emergat. Neque enim Licentiam Moralistarum in excusandis peccatis (quâ Diana & Baunius blasphemum istud elogium emeruerunt, ut *Agni Dei tollentes peccata mundi dicerentur*) admittimus, qui etiam ob levissimas causas homicidia permittunt & excusant. e.g. ob calumniam si quis illam vel de religione tua vel de Persona tua spargere intendat. Quorsum videatur *Franciscus Amicus* Prof. in collegiis Aquilejano, Neapolitano, Græcensi, Vienneusi *Cursus Theolog. Tom. IV, Disp. XXXV, n. 118. f. 412.* Tum quoque ob dicta in personam

nam tuam convitia, quod defendit *Caramuel Theologiæ Moralis fundamento LV. de homicidio* §. *4. p.545.* porro ob imputationem mendacii, ut auctor est *Escobarius Tract.I. Ex. VII. n.49.* ad declinandam etiam alapam ut habet *Thomas Tamburinus Jesuita, in Univ. Messana. Theol. prim. Prof. Explic. Decal. Lib.* VI. *Cap.*I. *de homicidio justo* §. *3. fol. 236.* denique ob fugæ opprobrium, dicente *Azorio P.*III. *Instit. Moral. Lib.2.cap.1.p.105.* vide *Dn. Præsidis* Ζήτημα *utrum Moses Ægyptium juste occiderit. p.42.* 43. 44. 45. ceterum conferatur *Besoldi Thes. Pract. voce* Nothwehr. *p.581.* Quod si autem Deus in V. T. non omnes, etiamsi ex sacerdotali Aaronis familia essent sacerdotium volebat obire, neq; quidem omnes ex tribu Levi ad officium & functionem Levitarum adhiberi ob impedimenta macularum aut defectuum corporalium multo minus acceptum ipsi erit officium hominis, qui insignibus atque intolerabilibus vitiis animi sit depravatus in quam rem videatur *Gisb. Voëtius Politicæ Ecclesiasticæ, P.* II. *Lib.* II. *Tract.* III. *cap.1. p 395. & p.398.* Conferatur omnino *Jo. Seldenus de successionibus ad Leges Ebræorum in Pontificatum. Lib.*II. *cap.* V. ubi ex instituto de Vitiis Corporalibus, quorum in admittenda sive functione sacerdotali sive *Pontificali* successione ratio erat habenda. Hanc Legem Judæorum infernalis Dei simia Diabolus in gentilium quoq; instituta derivavit, ut elegantissime ostendit Joh. Fabricius in eruditissima Dissertatione *de Cavozelia gentium, ipsi Bochart. P.*I. *HieroZoici. Lib.*II. *c.* XXXIII. *fol.*524. tanquam doctissima, ex qua ingenue agnoscat, se non pauca didicisse, commendata, *p. 186. Tom.*II. *Disp. Acad. Dilherri:* Lex scribit erat & apud Judæos omnibus Sacerdotibus posita, ut integro essent corpore: si qui verò aliquo corporis vitio laborarent, manci videlicet, gibbosi, vari, valgi, strabones, pæti, aut aliter deformes & imperfecti, ii sacrificiis

ciis abſtinerent. Lev. XXI. 17. 18. Intelligens hoc Antigonus Ariſtobuli Regis filius, Hircanum, Judæorum Pontificem, patruum ſuum, captum utrisq; auribus truncavit. Ita proviſum abundè fuit, ne fungi in poſterum ſacratisſimo honore poſſet. Intellexere id ipſum & vetuſtiores Romani, quorum lex erat: SACERDOS INTEGER SIT: itidem non minus Pontifici, quam aliis lata. Quam Seneca recenſens, ſtatim exemplo probat, priori ſimili: Metellus Pontifex, quùm arderet Veſtæ templum, dum rapit Palladium, oculos perdidit, ſacerdotium illi negatur. *Poſtea* de Sacerdotibus in genere ſubjicit: Sacerdos non integri corporis, quaſi mali ominis res, vitandus eſt. Hoc in victimis notatur, quantò magis in Sacerdotibus. Hinc Dionyſius Halic. Sacerdotes à Romulo lectos ſcribit, qui virtute ac genere præcellerent cæteros, cenſumq; ſufficientem haberent, & corpore eſſent nulla ex parte trunco. Canones *Pontificii* idem ſtatuunt: ne Clericus ſit aliquo facinore infectus, vel illiteratus, vel bigamus, vel ab adoleſcentia ſordidatus, vel corpore vitiatus. cap. 1. priſcis. diſt. IV. Idem dicitur c. III. pœnitentes, ejusd. diſt, ut inſcii litterarum, aut aliqua membrorum damna perpesſi, ad ſacros ordines adſpirare non audeant. Quod ipſum tamen poſtea ita mitigatur, ut morbi, Medicorum inciſiones, & caſus fortuiti ab hoc decreto excipiantur, cap. 6. ſeqq. Unde ſexti ſolùm canonis verba, quæ ſunt Innocentii ad Felicem, Nucerianum Epiſcopum, epiſt. IV. c. I. huc adſcribemus: Qui partem cujuslibet digiti ſibi ipſi volens abſcidit, hunc ad Clerum Canones non admittunt. Cui verò caſu aliquo contigit, dum aut operi ruſtico curam impendit, aut aliquid faciens ſe non ſponte percusſit, hos Canones præcipiunt & Clericos fieri, &, ſi in Clero fuerint reperti, non abjici. In illis enim voluntas judicata, quæ ſibi auſa fuit ferrum

H injicere;

injicere; in istis verò casus veniam meruit. *Pressius* hæc urgeri solita à Gentilibus, quibus ne morbi quidem aut languores aliiq; casus poterant satis facere, quô minus quacunque ratione mutilatos diminutosque, ac multat o, ut Tacitus loquitur, corpore, Sacerdotio amoverent. Ex *Plinio* occurrit in exemplum M. Sergius, qui prælio fortissimus dexteram manum cùm perdidisset, ipsâ virtute suâ effecit, ut Sacris in Prætura arceretur à Collegis, ut debilis. Pari rigore in Augures animadversum, quos tradit Plutarchus, si ulcus habuissent, ab auguriorum captatione fuisse prohibitos. Quin & in Sacerdotibus fœminis corporis olim spectata integritas; indeq; in Virginibus Vestalibus cautum fuit, ne à Pontifice caperetur, quæ lingua debili, sensuvè aurium deminuto, aliavè corporis labe insignita sit. Sed redeamꝰ ad Seldenũ, qui, *c. VI.* de vitiis animi, quæ tam functioni sacerdotali quã successioni in Pontificatũ, obstarent, prolixe agit. *p.223. seqq.* Et præcipue ex eodem capite *p.227.* notamꝰ Seldeni insigne præjudicium, ad præsentem causam quam maxime accommodatum: *Neq; ad hanc rem spectat illud Exodi c. XXI. v. 14. Si quis per industriam occiderit proximum suum & per insidias; ab altari meo evelles eum, ut moriatur. Id intelligitur, non de vitio ejusmodi ex homicidio quolibetcunque contracto, ut inde ministerio altaris Sacerdos esset deponendus, sed de pœna tantum mortis ita homicidæ infligenda, ut nec altare veluti asylum, eum omnino tueretur ad quorum mentem Jarchius ibidem:* אם היה כהן רצח לעבור עבודה תקחנו למות *Etiamsi fuerit Sacerdos homicida, atq; is sacrificium peragere velit, ipsum quoq; evelles, seu tolles, ut morte plectatur.* Licet a. efficacia verbi & Sacramentorum non dependeat à dignitate ministri, tn. omnibꝰ modis cavendum ne lædatur conscientia admittendo ejusmodi maculas, quæ insideant altius, animoqve hominis ejiciant fiduciam erga

Deum,

Deum, nedum permittant, ut is aliis illam reluctante & cruda conſcientia, poſſit ingenerare.

Deinde etiam *infirmitas corporis & imbecillitas virium præſertim ſi cerebrum quoque inde affectum reddatur*, quandoque ſvadet, ut qvis ætatem reliquam in vita privata exigere malit, aut leniorum facultatum artibus ſe tradat. Non eqvidem ſtatim animum oportet deſpondere, ſed DEI in infirmis etiam potentis ſalus exſpectanda: unde *Conſultisſimum illud ſui ævi variis in vexationibus oraculum. D. Hieronymus VVellerus* cuidam ob enervatas vires & corporis & ingenii vacationem ſacri muneris impetraturo, ceu omnino de Viro in ſacro munere jam conſtituto & vel inde confirmatiore judicare conveniebat, ægre annuit, in Reſponſione ſecunda ad litteras ſymbulevticas Paſtoris cujusdam, de variis animi ægritudinibus conqverentis, habetur illa reſponſio *in faſciculo* vornehmer / ſchöner Troſt-Sprüche / aus den Pſalmen und neuen Teſtament ausgeleget ſambt etlichen Troſt-Schrifften und Gebethlein ſo der Ehrwürdige Herr D. Hieronymus Weller geſchrieben hat *Collect. per M. Michaelem Hempelium impr. 1581. p. 111. De tertia quæſtione: An posſis bona conſcientia docendi munus in Eccleſia deſerere, propter imbecillitatem valetudinis? Sic reſpondeo. Neminem debere aut propter valetudinis imbecillitatem, aut pericula, aut ulla alia incommoda vocationem ſuam deſerere, juxta illud Pauli: 1. Cor. 7. In qua quisq; vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Nullo igitur modò poſſum tibi eſſe autor, ut docendi munus in Eccleſia deſeras, niſi vi coactus fueris illud deſerere, hoc eſt, aut per Tyrannos, aut morbum lethalem. Qui hoc onus tibi impoſuit, idem etiam vires ſuppeditabit, ut illud posſis ſuſtinere, juxta illud Eſ. 40. Qui dat virtutem laſſo, & ſat virium impotenti. Propone tibi exemplum Hieremiæ, qui cum*

decrevisset, munus suum Propheticum deserere, ingentes cruciatus cordis sensit, quibus propemodum confectus fuisset. Item: Exemplum Tauleri, qui & ipse magnum dolorem animi & ἀήθεια, sibi conciliaverat, cum concionandi officium ad tempus intermisisset, mox vero simul atque rursus concionari cœperat, & animi, & corporis vires recuperavit. Nemini unquam feliciter cessit, qui vocationem suam deseruit. Novi excellentem Medicinæ Doctorem, cujus ego liberos olim institui, qui sæpè dicere solitus ost, se postquam munus gubernandæ reip. deseruisset, (erat enim Consul in mea patria) & virium corporis & rei familiaris magnam fecisse jacturam. Habebat enim singularem felicitatem in gubernatione publica. Ceterum omnino ceu verbo Dei consentaneum probamus judicium Facult. Theologicæ Lipsiensis, quanquam diligenter notari velimus, agi de homine ejusmodi, qui quidem destinatus sit functioni Theologicæ, sed illam nondum sit consecutus, Recenset id *Georgius Dedekennus Thesauri Consiliorum & Decisionum Volumine* III. *p.473*.

Ob ein Studiosus, welcher ein Gelübd gethan/ Theologiam zu studiren / solches zu leisten verbunden sey/ auch mit Schaden seiner Leibes Gesundheit / und ob es schon wieder seine Natur zu seyn scheine.

Ehrenvester / und Wohgelahrter / günstiger guter Freund ꝛc.

ALs ihr uns eine Gewissens-Frage zu geschickt / und aus GOtes Wort zu berichten gebeten; Ob ihr nunmehr mit guten Gewissen solche Anfechtungen / die euch wegen nicht gehaltenem Gelöbnüß/ dadurch ihr euch verpflichtet/ so war euch GOtt helffen soll / woltet ihr Theologiam studiren / und ein Prediger werden/ verwerffen/ und in gegenwertigem eurem Beruff

ruff bleiben/ auch schliessen möget: Das GOtt gleichsam selbst euer votum cassiret/ in dem Er auch das Vermögen darzu entzogen/ durch Melancholey und Periclitirung euer Gesundheit/ welches nun zum andern mahl euch wiederfahren sey?

Als berichten wir nach vorgehabter Uberlesung und Betrachtung eurer Frage mit ihren Umbständen in GOttes Wort gegründet zu seyn: Habt ihr im 29. Jahr eures Alters zu GOtt dieses Votum gethan/ ihr wollet Theologiam studiren/ und ein Prediger werden/ so war euch GOtt helffen solte/ und habt noch Eltern oder Groß-Eltern gehabt/ die dieses Gelübde gehöret oder erfahren/ und darein consentiret haben/ so seyd ihr/ wo nicht offenbahrliche Leibes Schwachheit euch daran verhindert/ solches zu vollziehen schuldig. Ist euch aber nach der Zeit solche Melancholey und Leibes Schwachheit zugestossen/ davon zwene verständige und bewehrte Medici zeugen/ daß euer Verstand zu schwach sey/ eine Predigt aus zu dencken/ oder euer Gedächtniß zu schwach/ dieselbe zubehalten/ oder eure Leibes-Kräfte zu geringe/ dieselbe Predigt aus zu reden/ oder anders/ was zu Ausspendung der Heil. Sacramenten und Bedienung der Krancken nöthig ist zuverrichten. Hergegen aber Schul-Arbeit oder andere Politische Aempter zu versorgen/ tüchtig und starck gnug seyd/ und uns deswegen ein beglaublich Attestatum zustelleten/ so wehret ihr euer Votum zu ändern/ und den Vorsatz/ ein Prediger zu werden/ mit einem andern Studio, darzu euch die Medici, eure Eltern/ oder das Geistliche Ministerium eures Orths/ und eure eigne Empfindligkeit tüchtig erkennen/ zu verwandeln wohl befüge/ weil durch Schul-Arbeit/ Regiments-Arbeit/ häußliche Nahrung und Kinder-Zucht GOtt auch gedienet/ seine Ehre und gute Ordnung befördert/ auch andere Christen zu Tugendhafter Nachfolge angeleitet/ ob gleich nicht so viel Seelen

mit Worten und Exempeln zu GOttes Erkäntniß / und ihme zu dancken / angeführet werden / als durchs Predigt Amt.

Denn GOtt begehret das nicht / das ein Christ / sichtbarlichen und unläugbarn Abgang seiner Gesundheit / Leibes und Lebens über sich nehmen solle / wenn er gleich weiß / daß er mit darstreckung seiner Gesundheit / auch Leibes und Lebens GOtt mehr Seelen in Himmel zuführen könne / als durch Ergreiffung eines andern Christlichen Amts in Schulen / Hauß - und Regiments-Sachen / wenn sonsten an andern ordentlichen Lehrern und Predigern kein Gebrechen noch Mangel ist: Alleine / weil ihr uns euren iezzigen Zustand und Amts-Geschäffte nicht offenbahret / habt ihr klüger und verständiger Leute / sonderlich aber des Ministerii bey euch / oder auch des Geistlichen Consistorii gut achten zu vernehmen / zu welcher Schul- oder Amts-Verrichtung / oder auch häußlicher Nahrung / so dem Predigt-Amt zum nechsten kömt / und nach demselben zu der Menschen Heil und Seeligkeit den meisten Nutzen schaffet / und euch demselben zu beqvemen / auf daß / wenn ihr GOtt mit lehren und predigen nicht dienen könnet / dennoch in ein solch Amt tretet / welches dem Lehr- und Predig-Amt das näheste ist / und von euch verrichtet werden kan / weil auch Christus selbst sein Predigamt also hat ausgerichtet / daß er zu seiner täglichen Gesundheit Ruhe genommen / und dem Leibe zu Nothdürfftiger Erqvickung die Ruhe gelassen hat. Welches auch S. Paulus seinem Jünger Timotheo zu gestattet / daß er seinen Magen / die Däuung zu verrichten / nothdürfftigen Wein möge zukommen lassen 1. Tim. 5. v. 23.

(4.) Neque denique dicemus obligatum esse quendam ad persequendum S. Theologiæ studium, etiamsi inconsiderato vel Parentum vel etiam suo voto se destinatum fateatur. Ac primo quidem negari non potest posse Parentes certis ex causis filios suos Deo & sacris consecrare & votis destinare.

nare. Sed enim etiam atq; etiam videant Parentes ut adsit naturalis propensio & aptitudo ad studia sacra, quibus ipsis interna vocatio absolvitur. Deprehensis manifesto his dotibus nutibusq; divinis omnino debent etiam filios suos ecclesiæ emancipare. Qui secus faciunt graviter adversus Deum peccant, qui Parentibus satis aperte declarat, quorsum filios ipsis elargitus sit, quorsum & ipse supremo nutu destinarit. Voluntati ergo divinæ abnuunt parentes ejusmodi, Deumq; quasi stultitiæ poscunt: peccant etiam in commoda & felicitatem liberorum suorum, eorundemque honorem imminuunt, beatitates illorum in diras convertunt: peccant deniq; in ecclesiam & rempublicam, quas exoptatissimis divinitusque concessis luminibus columinibusq; privant: adde quod noxam admissæ in ecclesiam hæreseos, turbatæ & eversæ Reipublicæ in se derivent, quas calamitates avertere dextre potuissent, si filium in eam spem educassent, cui Deus eum erat gratificatus. Quod si igitur ex internæ vocationis indiciis pronis atque firmis Parentes studio sacro liberos devoveant, obligati omnino sunt, quantum in ipsis est, in rem conferre vota, exemplo Hannæ. *1. Samuelis I.* v. 11. & 22. quæ, cum *Jovæ filium in omnem vitam ejus dedisset, eò deducebat, ut Jovæ appareret illisque esset perpetuo.* Filii autem exemplo Samuelis obligati sunt quoque Parentibus ut in omnibus, sic quoque hac in re præstare obœdientiam; ita tamen ut & ipsi internæ vocationis sibi sint conscii & ad annos discretionis pervenientes eandem quoque accurato voto suo muniant, persvasissimiq; adeo sint, Dei & Parentum voluntati se non posse non consentire. Alias tenendum est votum inconsideratum nullam hic injicere religionem. *Exigitur autem ad votum deliberatio plena, quæ distinguitur contra motus primo primos, in quibus nulla est libertas, sed absque illa deliberatione res ob-*

jecta

jecta statim placet, & etiam ut distinguitur contra motus secundo primos, in quibus est semiplena deliberatio & imperfecta libertas, quanquam non necessaria sit diuturna atque operosa, ut patet è Rom. XII. 1. 2. Fallit omnino regula Casuistarum (Laymannus Theol. Moral. L. IV. tr. 4. c. 1. n. 2.) quam tradunt communiter tantam scilicet animi deliberationem sufficere ad vovendum, quanta sufficit ad moraliter peccandum: neque satis tuto concludit Glossa in C. mulier. caus. 32. q. 2. cum ait: qui se potest obligare Diabolo potest etiam se obligare Deo: Nam ad votum DEO gratum edendum præternaturalia postulantur, ad peccatum mortale sola natura sufficit. Rom. VI. v. ult. quorsum vid. *Theolog. Moralis Dorscheana* à Dn. Præside edita Disputationibusque proposita. *pag. 40. 41.* De cetero probamus Moralistarum sententiam, quæ etiam placuit Fac. Theol. Nostræ vid. consilia Witteb. Tom. II. p. 35. Sed dabim9 integra: In voto merò personali oder welches allein auf die Person gehet/welche das Gelübde thut/als daß sie wolle eine gewisse Zeit fasten/dieses oder jenes thun/auch die ihrigen solten dergleichẽ thun/sey niemand s. extraneus s. filio aut hæres schuldig/ solchen voto blosser Dinge nachzukom̃en/weil solch onus personale mit der Erb-Schrifft nichts zu thun hat/ sondern der Person anhanget / welch sich durch solch votum anheisig gemacht hat/also anders nicht: würden alsdenn erst dazu obligiret/wenn post expletos annos discretionis der völlige Verstand von solchen Sachen zu judiciren und der Consens darzu kommet/welches denn unter andern auch daher erscheinet / daß Deut. 23. 22. gesagt wird wenn du das geloben unter wegen lässest / so ist dirs keine Sünde/und wenn im A. T. ein Weib Sohn und Tochter/ Knecht oder Magd ein Gelübde thut / und der Mann / Vater und Herr nicht drein willigen wolte/so wär es ungütig/ wie N. 30. zu sehen; Gleichwie aber nun niemand ein Gelübde thun kan/ in præjudicum tertii, und wieder Willen seiner Obern / in deren

ren Gewalt er aus natürlichen Göttlichen oder weltl. Rechten zu der Zeit ist / also auch niemand wieder seinen Willen gezwungen werden / entweder selbst ein Gelübde zu thun / oder sich zu eines andern Gelübde zu verbinden / denn zu geschweigen / das (1.) ein votum aus freyen vollkommenen Willen und wolbedachten Vorsatz gesehen soll / und wo kein Verstand und freyer Wille ist / da kan auch keine Verbindung folgen / so ist auch (2) ein Gelübde promissio oder actus dadurch einer ihm selbst ein Gesetz vorschreibet / und in seinen Gewissen darzu verbindet / das er sich in gewissen Fällen darnach halten wolle: nun kan aber kein privatus den andern mit sonderlichen Legibus in seinem Gewissen verbinden / und wenn er eines andern wegen ein Gelübde thuen will / so hält es doch (3) allezeit die tacitam conditionē in sich / si nempe alter consenserit aut saltem non repugnarit, wie Thom. 22. qv. 88. art. 8. und seine Comment. recht schliessen / mit welchen den auch (4) das Jus Canon. Cap. sicut Eugenii II. & cap. illud Marcelli P. P. caus. 20. q. 1. item cap. cum simus, de Regularibꝰ desgleichen (5) die Concilia mehrentheils da hinaus gehen / das ein Sohn wenn er ad annos discretionis gekommen / keines weges schuldig sey / wieder seinen Willen / sich seines Vaters oder Muttern Gelübde theilhafftig zu machen / denn Eltern können ihren Kindern wol etwas anbefehlen / und sie also præcipiendo zu zu etwas verbinden / Kinder sind auch schuldig vermöge des vierten Gebohts u ex Reverentia, so sie denen Eltern schuldig in billigen und müglichen Sachen ihnen zu gehorsamen / allein solches geschicht nicht krafft der Eltern Voti, sondern was zu deiner Lippen ausgangen ist soltu halten und darnach thuen / wie du dem H. deinem GOtt freywillig gelobet hast / das du aus deinen Munde geredet hast stehet Deuter. 23. 23. Es kan auch gezwungen Werck GOtt gar nicht gefallen / welcher einen freywilligen GOttesdienst und Thäter erfodert.

§. XV. Rectisſime ergo á ſtudio Theologiæ receſſerunt, quotquot non ſine numine divini nutus inſtinctum ſcrutati ſunt altius, & circa ſtudia ſua luctam vocationis internæ cum pietate erga Parentes admiſere, ut pietas divinæ voluntati mox cederet. Liceat nobis illuſtri exemplo lectoribus ſiſtere conſultisſimum illud omnis doctrinæ oraculum hujusq; Academiæ Palladium, præſidium & dulce decus noſtrum, incomparabilem Zieglerum, quē beatisſimus Parens, quæ ipſi q erat pietas, Theologiæ conſecratum cupiebat, quare Zieglerus, qui ad ſtudium juris naturali quadam inclinatione ferebatur, anxius animi, ne vel Patri, cujus erat, ut omnes liberi debent, obſervantisſimus, repugnando impietatis crimine ſeſe obſtringeret, vel eidem obſequendo vitæ genus, ad quod natura non factus videretur, ſuſciperet, maluit in Academia Patria ſtudio ſacro operari, & eo ſolidisſimæ induſtriæ conatu facile pertingebat, ut Candidatorum Theologiæ Primicerius merito haberetur. Sed ſubinde nutu interno animum dividebat alið, & quaſi oraculi voce cœlitus percepiſſe animo videbatur: (quod olim Brentius Hieronymo Gerhardo de ſtudiorum genere deliberanti reſponſum dedit) *in eccleſia non modo bonis & doctis Theologis, ſed probis quoque Jureconſultis opus fore: atq; unum Jureconſultum piũ, intelligentem*, amantem Religionis *ſæpenumero plus prodeſſe, quam multos inſigniter doctos Theologos*. Volebat igitur PROUT RELIGIO, cujus ſemper fuit amantisſimus, SUGGEREBAT, agere, & in ſtudio juris, annuente Patre voti religionem reſcindente & in ſpem haud dubiam ingreſſo, fore ut utrobiqve vota adimpleret filius, occepit elaborare, in quo nunc Magnus juſtitiæ pariter Sacerdos, ad invidiam usq; priſci ævi celeberrimorum Jure Conſultorum inclaruit. Deſeruiſſe enim eum Theologiam non habemus dicere, quem placato ſemper Numine uti & perpetuo illibatam

tam vitæ sanctimoniam servare cernimus, qui invictis scriptis in tantū causam orthodoxæ ecclesiæ juvit defenditq́; , in quantum pii, intelligentis, & religionis amantis JureConsulti elogium, â Brentio adornatum nobisq́; modo adductum intelligi potest. Zieglerum non est, quod quis quærat, *qua ratione etiamnum Theologiam & Jurisprudentiam conjuncto studio tractare possit?* is enim vere cum Gabriele Mudæo (*auctore Philippo Melanbhthone Tom. VII. Declamat*) respondere poterit: *se non juris tantum, sed & canonum quibus Theologia continea-tur, Doctorem esse: nihilq́; alienum jurisprudentia facere: qua non humanarūm modo; sed divinarum quoq́; rerum notitia definiretur.* Recte quoq; & mature consilium mutavit, quod sibi hoc vitæ genus parum conveniens esse sentiret & animū ad jus adjecit *Henricus Rittershusius*, Cunradi, Reipubl. Norimb. Consiliarii & Academiæ ejus qvondam antecessoris celeberrimi Pater, qvi cum esset Juvenis Joachimum Morlinum & Martinum Kemnitium in schola publica Brunsvigæ docentes diligenter audivit tam epistolas Pauli, qvam Locos communes Philippi, qvorum hortatu sæpe etiam coram Brunsvicensibus conciones habuit. ceu scribit *Georg. Rittershusius in vita Cunradi Parentis.* Superiori seculo qvoqve celebrabatus *Joh. Ferrarius*, qvi primum Theologiæ dabat operam & pro baccalaureatu in Theologia respondebat artium Magister. Sed cum naturæ & ingenio suo duceret aptiorē artis medendi scientiam, Witenbergæ Medicinam exercuit & in eo studio ita versatus est, ut Licentiatus medicinæ publice sit renuntiatus. Deinde Jurisprudentiæ dat operam, donec Professor juris designaretur, scriberetqve Commentarium in Institt. primus Doctor & Rector etiam Academiæ Marpurgensis renunciatus. vid. *Nigidius in Catalogo Professorum Marpurgensium & Chytræus in Saxonia.* Insignis ille Philologus, Philosophus atqve Medicus in Academia Hafniensi *Caspar Bartolinus* Theologiæ studio se dederat, eoqve animo Rostochium ex Academia Patria commigrabat, audiebat ibidē D. Bacmeisterum seniorem, D. Frederum, D. Staktium, D. Lobechium, in hac autem Academia Vitebergensi integrum triennium tum Philosophiæ tum Theologiæ di-

ſcendæ inſumebat. *Vid. Caſp. Eraſmi Brochmandi oratio in obitum Barzolini*, Pariter *Joh. Antonides vander Linden*, *nobilis* in Belgio Medicus a Theologia recedens ſe impendit maxime in artem medicam, *vid. Joh. Cocceji oratio in obitum ejus.*

Recte vicisſim a reliqvis facultatibus aut aliis vitæ generibus ad ſtudia ſacra, utinam vero etiam omnes puram & Orthodoxam Evangelicam Theologiam eſſent amplexi, ſe contulerunt. Sunt ex iſtorum numero, qvos recenſet *Melchior Adamus in vitis Theologorum*: *Joh. Oecolampadius Petrus Martyr*, *Antonius Sadeel*, *Urbanus Regius*, *Wolfgangus Fabricius Capito*, *Georgius Princeps Anhaltinus Juſtus Jonas*, *Erhardus Snepfius*, *Caſpar Olevianus*, *Georgius Sohnius*, *Jacobus Andreæ*, *Lucas Bacmeiſterus*, *Adrianus Pauli*, *Urbanus Pierius*, *Theodorus Beza*, *Lambertus Danæus Calvinus*. qvorum fata miranda, ſæpius & occaſionem mutati conſilii ibidem legamus licet. Addimus his ex noſtratibus recentioribus *Joh. Gerhardum*, de qvo ſupra ex Spizelio retulimus, & *Joh. Adam. Scherzerum* incomparabilem ex Medico Theologum, Memorabile eſt exemplum *M. Fauſtini Blennonis* Pyrizii Pomeranorum in urbe Patria ex Conſule Paſtoris conſecrati, cui muneri tanta cum laude præfuit, ut etiam Lubecenſes eum ad munus *P*aſtoris evocarent. Cum vero orationem ſacram hujus muneris auſpicatoriam habiturus obhæreſceret planeq; deficeret ſermo, ſeqventi autem die maximo cum applauſu habitam abſolveret Concionem: (Ut Vir ad hoc munus probe inſtructus & Theologice doctisſimus) omen ita interpretatus eſt, qvod Deus ipſi eccleſiam illam nollet deſpondere, quare in Patriã repudiata vocatione reverſ9, ibi reliquam vitam ad annũ usq; qvartum ſupra ſeptuageſimum exegit. *vid. Zeileri Epiſtolische Schatzkammer Epiſt. 386 p. 441.* Jeſuitæ his jungerent exemplum *Martini Antonii Delrio*, qvem, cum multos jam commentarios in jus ſcripſiſſet, anno 1580 ex Brabantino Cancellario Pinciæ factum ſuæ Societatis Presbyterum ſcribit *Alegambe in Biblioth.* Jeſuitica. p. 324. Ex Patribus notisſimum eſt exemplum, *Tertulliani*, cujus commutatum ſtudium *Libro elegantisſimo de Pallio*, qvo ipſo conſilium ſuum & ſuſcepta Chriſti ſacra adverſus iriſores, qvi eum vitam Civilem, in qva Patris induſtria inter gentiles nobilitata erat, ſecuturum putabant. Nos de omnibus, qvotqvot ad veram Theologiam, Doctrinam Evangelicam toto animo ſe converterunt, factis orthodoxæ eccleſiæ noſtræ anteſignanis & veritatis aſſertoribus idoneis, exclamamus illud Tertulliani: *Gaude Pallium & exulta, melior jam te Philoſophia dignata eſt, poſtqvam veſtiviſti* Angelos Jehovæ exercituum, Diſpenſatores myſteriorum DEI,

Viros & ſervos DEI, amicos & cooperarios Chriſti,

cui

cum Patre & Spiritu S.

ſit

LAUS & GLORIA.